

BAJAI HONPOLGÁR

2010. november

XXI. évfolyam 11. (241.) szám

Ára: 250 Ft

Ősz a Kálvária temetőben

Fotó: dr. Nebojszki László

Halottak napja

Az óra könyörtelenül mutatja a pillanatnyi időt. Mutatóink fáradhatatlan mozgása a másodpercek, a percek és az órák jelzésével utal a napok, majd az évek múlására. Akkor sem feledkezhetünk meg róla, ha elveszítjük vagy lezserült eleme, rugója okán erejét veszítve ledől: szerepét átveszik a Nap és a Hold periodikus mozgásából eredően a nappalok és éjszakák, és nyomában az évszakok váltakozása.

Mindannyian voltunk már úgy, hogy szeretnénk volna, ha felgyosulna, megállna, vagy lelassulna az idő. Érzéseink ekkor rövid időre becsaptak bennünket, azt éreztük, teljesült kívánságunk. Hamarosan rá kellett azonban döbbennünk: az idő feltartóztathatatlannal halad tovább.

Ilyenkor – október végén, november elején – az ősz hangulata, a letűlt és sírguló falevelek, a hervadó virágok, a rövidülő nap-

palók mind azt sugallják: Memento mori! A latin nyelvű felszólítás nemcsak jövőbeni, elkerülhetetlen halálunkra figyelmeztet, hanem elhunyt családtagjaink és szeretteink emlékének ápolását is eszünkbe juttatja. Ezt szolgálják a sírokra helyezett őszi virágok és mécsek, az ünnepre összegyűlő rokonok és barátok együttléte, illetve múltidéző, visszamelékező beszélgetései.

dr. Nebojszki László

A Barátok tornya alatt

100 éve született Jávor Ferenc

– Békesség veletek! Alleluja! – énekel egy erős férfiang – Én vagyok, ne féljétek, alleluja! S mikor harmadszor is megismétli a szavakat, beindul az orgona tutti, valamennyi ministráns rizza a csengőket, megszólalnak a Barátok templomának hangrajai. Nagyszombat este van, feltámasztási nagymise, kezdődik a körmenet. Négyen hozzák a baldachint, előtte a ministránsok hosszú sora, Sími bácsi a füstölővel, meglett férfiak Máriás zászlókkal, vonul a menet kifelé a templomból, s utána a hívők tömege. Március vége van, már sötét az este, hideg bülti szelek fúgnak, s ahogy bekanyarodunk a Széchenyi utcába, egy rövid hószapor is lecsap, de nincs jelentősége, a körmenet nem oszlik, mert egyszer egy évben még a kommunizmusban is körbejárhatjuk a Barátok templomát, hisz hívsvét van, s a Feltámasztást ünnepejük. A baldachin alatt minden évben ugyanaz a férfi, kezében a monstrancia, benne a Feltámasztott teste. Minden nagyszombat este ez így történik, s hogy közben 43 év eltelt, azt csak mi tudjuk, s hogy a negyvenes fiatal férfiből majd kilencvenéves öreg pap lett, azt is csak mi tudjuk. Pedig semmi sem változott, mert Feri bátya, Feri bácsi, ahogy őt a bajnai hívtek, mindig őmgaga maradt. Pap, Isten szolgája.

1910 október 26-án született Dávodon, szegény iparos családból. Édesapja, nagypapa, dédapja mind-mind szabómester volt, azok voltak nagybátyjai, az ő bátyja is, a mesterség apróléki műra szállt. Még a dédpapa jött fel Horvátországból, Voloderből s állt be Kossuth katonájának 16 évesen, 1848-ban. Akkortájt a horvát legények inkább Jelasics katonái voltak, a dédpapa erős kivétel volt, s mert kivétel volt, s harok múltán kivételesen írt maradt Dávodon. Feri bátya volt az első a családban, aki nem szabó lett. Gimnáziumot végzett, majd Kalocsára ment kispapnak. Miért? Mert a ciszterciaknál volt egy jó hittanára. – Sosem akartam én pap lenni – mesélte később – de ezek a hittanórák elindították bennem valamit. Hármán mentünk abból az osztályból kispapnak. 1935. június 16-án szentelték fel, Mélykút, Sülkősd, Jánoshalma, Baja-belváros voltak a tanulóvégek, majd jött a híború, tartalékos tábori lelkész lett, s végül csapathoz került. Aisórszán fogta el a Vörös hadsereg s meg sem állt vele Novoszibirszkig. Két évét húzta le fogságban, száraz miséket tartott

a fogolytársaknak, hiszen boruk nem volt, de ígét hirdetett, gyóntatótt. 1947-ben jött haza s folytatta, ahol félbeszakadt, Baján a belvárosi templomban, majd megint Jánoshalmán, aztán újra Baján kórházi lelkeszként, iskolai hitoktatóként, míg meg nem 1956. szeptember 3-án Grósz József kalocsai érsek ki nem nevezte a Barátok temploma élére. Hat éve zavarta el a kommunista hatalom a ferenceseket Bajáról, a rendházban katonaszisztek laktak, egy szobát tudott kialakítani és az irodát. Itt kezdte, ez volt a de profundis, ahonnan elindult az építkezés, s a fizikai és a lelki is.

Ülök az iskolai nyári szünetben a vasárnap miután nagymamával, akkor még a templom közepén álló szószékről beszélnek az atyák. Hallgatom Juvenált atyát, aki oly átéléssel prédikál, hogy nemegyszer elcsúszta magát; reggel békora a bunyevic misére megyünk, Báldi Remig atya magus fejhángán mondja az Ocsenást; évekkel később Virágh József érces baritonja majd szétrázkálja a templom falait. Hány, de hány káplán, kisérgő- és vendégpap járt és misézett itt, Amerikából jött ferences, delvidéki szerzetes, sok fiatal újmási atya, mindenki teret kapott Feri bátya mellett, mert elve volt a sokszínűség, ha mindenki hozzájárja a sajátját, akkor lesz teljes az eredmény.

Feri bátya volt az utolsó pap Baján, aki egész nap reverendát hordott, nemcsak a plébánián, az utcán is, mert Isten szolgája azzal is jelzi, hogy az Istent képviseli, hogy az emberek közé papi ruhában megy. Ma már ez nem szokás, papjaink civilben járnak, legtöbbször nyakkendőben, mint az ügyvédek vagy az orvosok. Feri bátya egész délelőtt bent állt a plébánia irodán, boldog-boldogtalán bejöhettek, mert ott találta, manapság plébániánkon fogadóóra van, mint a fogorvosnál. Éjjel-nappal ment beteghez, kórházba, hívhatták alkalmas-alkalmatlan időben, ő ilyen nem ismert. Jó kedélye közismert volt, hosszú évtizedeken át volt egy tarokkparti törzstanya, minden héten verte a blattot, szerette a jó hazsléveket, rácpontyokat, inkább söröset volt, mint boros, családi körben élvezte, ha testvérei nótáztak, kedvence volt a Nótás kedvű volt az apám, mert hisz édesapjaink is ez volt a dala.

Ülünk a vonaton, 1990. október végén, megyünk Bajára, mert Feri bátya 80 éves, szombat este van az ünnepség, de csütörtök óta áll az ország, taxisblokádn van. Négy órát

zötyögünk, de Feri bátya csak egyházi nyolcvan éves. Nagymise, kísértőnk, utána családi vacsora, Feri bátya csak ajándékot kap, hanem ajándékot ad. Mindenkinél, akit ő keresett a családban, én járok legjobban, háromszor fogok vele kezét, hisz nem csak nekem, de két gyermekemnek is ő csargatta fejére a keresztvizet, kár hogy unokámat már nem érthette meg.

Most, hogy kikértem az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából az ő anyagát, látom, amit eddig is tudtam, hogy azokban az években nem volt könnyű Baján papnak lenni, (másnak sem). Négy úrnőnk jelentett róla, „Anonymus” (tűkéletes fedőnév), „Hargitai”, „Papp József” és „Kassai”. Az utóbbi három pap volt. S talán nem is őszinténköltek tetteik, amit tettek, amit olvasható, inkább tárgyilagos tényelődés, mintsem rosszindulatú védekezés. Pedig volt mit figyelni, mert Feri bátya Grósz József papja volt, bár nem volt nagy dolhonyos, mint a megboldogult érsek úr, nem ebben hasonlít rá, hanem mert ő is tudta, amit sokan papok és püspökök akkoriban elfelejtettek, hogy Krisztusnak egyetelmű a parancsa, a Sétánnal nem bratyzunk! Már pedig az egyházat megsemmisíteni akaró kommunista pártkálam teológiájag maga volt a Sétán. És csak egyháziak (és egyházon kívüliek is) előbb csak keresték a modus vivendit, a megoldást, a kis lépéseket, majd ki is egyeztek a Sétánnal, s ebben nem csak fipapjaink, béképapjaink voltak így, de így volt vele a Vatikán is híres keleti politikájával. Pedig Krisztus tanítása örök, a hatalmat kímáló Sétánnak csak egy a válasza: – Talardj! tőlmi! Feri bátya nem járt béképap gyűlésekre, igaz, nem is lett belőle esperes, kanonok, nem kapott szallunokát, elismertetel, de nem is gyvőtt rá. Lelkipásztor volt, a szó szoros értelmében, nem írt könyveket, nem tanított a teológián, azt a képességet használta, amit a Jöisten adott neki – beszélt. Áldott retorikai tehetsége volt, nagyhatalás szónoklás lett. Nemcsak az volt a fontos, amit mondott, hanem ahogy mondta. Egész testével beszélt, mindkét kezé vele szónokolt, néha lábujjhegyre állt, hogy érzékeltesse, most fontos mondanodó mond. Minden retorikai eszközt birtokolt, költői kérdéseket tett fel a hívőnek, majd válaszolt rájuk, idézeteket hozott fel, példabeszédekét mondott, hatásos szinleteket tartott, nem volt senki a templomban, akit meg ne fogott volna húszperces beszédeivel, a mise végén mindenki

vitt haza valamit. Az ötvenes-hatvanas években olyan papok szolgáltak Baján, mint Keresés Károly későbbi zirci ciszter főapát, Bellon Gellért, akit a pápa már 1958-ban püspökké nevezett, de a kommunista hatalom nem engedte működni. Micsoda nevek! Olvasom „Hargitai” 1975 október 1-ji jelentését az egy héttel korábbi jánosalmi Gellért-napról. Kik voltak Bellon Gellért meghívottjai? Huszonhárom pap a megyéből Géderlaktól Mélykútig, Tompától Nemesnádvárig, Kalocsától Bajára, és persze Feri batya, s jelenli mindent „Hargitai”, aki önmagát is besorolja az ebédelték közé. Micsoda ebéd volt az!

1985 júniusában törve volt a Barátok temploma, szombat este Feri batya tartotta aranymisztjét, szép szónoklatok, meghitt örömperecek, majd este vacsora. A kalocsai éresek, Paskai és a pécsi segédpüspök, a régi barát, Bellon úr Feri batya két oldalán. Pohárcsöszöntök, melyek közül én mondom a család nevében szólót. „Most nem Feri batya unokaöccseként szólok, nem egy magyar keresztényként, nem egy bejai család sarjaként, hanem egy leendő magyar pápa apjaként” – kezdem, s reményemet fejezem ki, hogy II. János Pál vetése berék, a magyar egyház is megindul azon az úton,

amelyből előbb-utóbb oly nívós lelkiélet terem, hogy egyszer majd kivirágzik egy magyar pápa. A vacsora végén a püspök urak hűtves fiam kézfogását keresik. (Isten éltesen kis pápa!), de bárhogy akartam, sem a magyar társadalom, sem a magyar egyház nem váltotta valóra hű reményeimet, a persze a fiam is ebben a hónapban nőtül, nem lesz pápa, még csak pap sem.

Idős korára Feri batya több lett, mint egy öreg pap, 5 lett Baján a múlt, bárki, aki elszármazott a hazajött Bajára, 56-os disszidensek, elköltözöttek, akiknek már csak a Rókus temetőben voltak rokonok, egy emberhez mindig bejöttek, s ez Jávor Ferenc volt, mert őt mindenki megtalálta a plébánia irodán, s ró mindenki emlékezett, hiszen haláláig 47 éven át Isten a tudója, hány gyereket keresztelt, hány párt adott össze és hány embert temetett el. Feri batya az ezredfordulón már közül volt, Baja múltjának, kereszténységének élő jelképe, rokontalanoznak rokon, bizonytalanoznak bizottság, felelősöknek emlékeztet, lelkiismeretüknek lelkiismeret, bűnöskönek bocsánat, erőszakosoknak szelídég, hitetleneknek hit. Ezt ismert fel Baja városa is, amikor 2000-ben diszpolgári címet adományozott neki.

S nekem, unokaöccsek, mi volt? Példakép, minta, tőle tanulham meg, hogy kell beszélni, mert mindig, vasárnapi szentbeszéd vagy bírósági perbeszéd, a beszélni tudás a lényeg. Caodáltam szervezőkészségét, az ellenszélben egyenes tartását, jó kedélyét, s kivételes szerencsének tartottam, hogy ő a családban van. Mert minden családba kell egy etalon, egy jó pap.

Szerette az Uristent, s az Uristen szerette őt. Utolsó napjág misztett, de 2003. december 28-án reggel már nem tudta elmondani a hétérs misét. Békésen fektőd a szobájában, egy pillanat alatt vette magához Isten az öreg szolgát, mert szolgát már eleget. Ragyogó napfényes hideg januárban temették a Barátok templomból, évtizedek óta nem volt ilyen hosszú gyászmenet Baján, az eleje a Rókus temetőnél járt, amikor a vége még a Szent Antal utcánál. Felekezeti különbség nélkül szóltak a harangok végig az úton, azt az embert bocsáztatták, aki semmi mást nem tett, mint amire két emberöltővel előbb felekküdtő. Szolgált az embereket, virósát, egyházát, Istenét.

Ha meggondoljuk, ilyen egyszerű az egész.

Jávor Béla

Halálos párviadal

Az augusztus második felétől beinuló szarvasbőség hamarosan a bikák párharcával folytatódik, és az egymáshoz csapódó agancsok semmi mással össze nem téveszthető koppanásaitól lesz hangos a gemenci erdő. A februártól terebélyesedő trófeák erre az időre érik el legszebb formájukat, gazdáik a tehenek megtermékenyítésének jogáért fészülnek egymásnak. A ve-

télkedés komolyságát jelzi, hogy a csata a küzdő felek halálával is végződhet: ilyen, egyébként ritkán előforduló eset történt 2009-ben a Kádár-Dunánál. Egy horgász szeptember 8-án a délelőtti órákban talált rá két, már elpusztult gimzarvas bikára. Összecsapásuk során végzetesen összeakadt agancsuk, majd forgolódásuk során a Kádár-sziget magaspártjáról a vízbe zu-

hantak. Eközben töchtették ki nyukukat. A trófeákat Varga István, a Gemenc Zrt. pandári vadászta választotta szét, majd fűzte ki. A nagyobbik súlya 9,7 kilogramm (az ágszámot tekintve pártalan 20-as), a kisebbik hasonló adatai 8,56 (páros 12-es), jelenleg a Pandári Vadászhoz egyik termék falát díszítik.

Dr. Nebojski László

Az elpusztult bikák áthúzósa a Kádár-Dunán a Pandári-szigeti oldalra

Középkép a szerencsétlenül járt állatokról (Fotók: Hajdu Alexandra)

A BBC, Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió adásainak hatása Magyarországon

Kossuth Lajos emlékének ípolásáról – mikor utcaik, terek, cigarettá-művek elnevezéséről volt szó – nem feledkezett meg az útkor. Viszont leghosszabb téma szóló szellemi hagyatékát, a jelenségek mélyére hatoló, erkölcsileg megvesztégethetetlen közöri múltját alig emlegetik. Pedig a tiszteletré méltóan elkötelezett újságírás megteremtője a monoki fiaskális volt. 1841-ben indított híres orgánuma, a Pesti Hírlap két ízben kézszerűt elhallgatni. A harmadik periódusában, 1879 és 1944 között a magyar zornalisticák központi, nagy olvasótáborral bíró napilapja volt. Irodalmi rovatának szívnóvalát minősíti a publikálók névsora: Kemény Zsigmond, Jókai Mór, Eötvös József, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc, Eötvös Károly és Heltai Jenő. Külföldi szerzőinek jegyzékén megtaláljuk Guy de Maupassant-t is.

Természetesen a rotációs technikát elsőként alkalmazó nyomdavidámlait termékek csak egy az 1867-et követő nagy fellendülés kintalából. Ekkor történik meg az a liberális Európában sem mindannyi esemény, hogy egy vicpolar a miniszterelnök anyagi és erkölcsi támogatásával jelenik meg. A tréfacinálók ugyanis általában a politika rovására szoktak ironizálni, és ezt a gyakorlatot követte a „Borsszem Jankó” is. A nagy formátumú Andrassy Gyula nem tartott attól, hogy a hatalmat kitéve a humoristák nyilazipórák. A 19. század végi publicisztika fejlettségére jellemző, hogy az ezer főre eső napilapok számában Magyarország alig marad el a polgárusulabb Ausztria, Németország vagy Franciaország mögött.

Horthy kormányzósága idején a hírlapírás baloldali tendenciáját cikkei visszaszorultak. A sajtó befolyásának hatalmát még e korban is mutatja a ritka trófea: megbuktat egy jobboldali miniszterelnököt. Az 1938 májusában kormányt alakító Imredy Béla meghozza az ún. második zsidótörvényt. Ez főként bizonyos szellemi foglalkozási ágakban csökken az izraeliták részarányát. Bár a nyilaskeresztes párt viharosan lelkesedik, a közvélemény jó része aligba helyesli a náci sugalmazásra bevezetett megszorításokat. Néhány hónap múlva két hírlap megszellelőzetni nyomozása szerlelt különböző eredményt. Imredy nehéz helyzetben lenne, ha be kellene mutatnia egyik, kirpáljaljki dészülőjének kereszlelyét. Az ájra származás bizonyítékának e hiányossága egy harcosan artisze-

míta miniszterelnök esetében igen kínos. Horthy a Várba hívatta a kormányfőt, és annak kilenc hónapsnyi országjárás után távoznia kell hivatalból.

Miután országunk 1940-ben csatlakozik a berlini paktumhoz, a magyar sajtónak il-lő lojalitással kell kezelnie a harctörést érkező, nem mindig kedvező híreket. Az intelligens, kiváló stílusérzékű hírlapírók azonban megtalálják a módját, hogy a sorok között olvasó publikumot tájékoztassák a valóságról. Mikor pl. de Gaulle csapatai megkérlelik Dakarnak, e fontos afrikai kikötővárosnak elfoglalását, a Pesti Hírlap melléklete leközi egy, a helyszínen tartózkodó magyar gépészmérnök írását. Bár a tényszerű beszámolóból kiderült, hogy az invázió meghiúsult, az olvasó megtudja azt is, hogy az afrikai francia gyarmatokon feléledt a németekkel való szembeszállás szelleme. Mikor a lap 1943-ban kommentár nélkül, de tárgyiszertel szentvelenséggel beszámol Mussolini leváltásáról és a Badoglio-kormány kinevezéséről, a cikket figyelmen szemlézőnek nincs kétélye: a Mediterráneumban a német sa dícsőségének bealkonyult.

1945 után feltámad az illúzió. Bár vannak tabuk, a sajtó visszanyeri hajdani függetlenségé egy részét. A remények azonban hamar lehervadnak. 1948 után olyan nyomán nehezedik a publicistákra, mely még a Bach-korszak szigorát is meghaladja. A hírlapok és a rádió szemni olyan hazai eseményről nem számolhat be, mely ellenkező a harsány szocialista optimizmus bányá szemléletével. Mintha Pangloss mester hangját hallanánk: „Minden a lehető legjobban van ezen a legesetjebb világon”. Amennyiben egy makacs tény szembeke-rell az alapzisszel, a nihilbe taszították. Egyszerien nincs. Jellemző példa a következő: A Fajsznál 1951-be aknára futott és elsllyedt Dömös személyszállító tragédiájáról egyetlen bagatellizáló hír jelenik meg.

A hírlapírás természetesen megroslítja a nemzetközi távirati irodák közleményeit is. A hamisítás szelledebb változata, ha csak torzítják, átfomálják a tényeket. Előfordul az is, hogy a megtörténtek helyett azok el-lenkezőjét közlik információtalan. Tipikus példa a koreai háború. A hivatalos verzió a következő: „1950. június 25. – Dél-Korea csapatai megtámadják a Koreai Népi Demokratikus Kéztársaságot.” A további közlemények letlják, hogy az észak-koreai

elvtársuk éberek voltak, harcosan visszavágtak, sőt a gyalogosan agresszort a felsziget ostésába szorították.

Most nézzük a tényeket. A kommunista Észak-Korea kisérelte meg a demokratikus déli állam lerobbanását. A gyenge helyi fegyveres erők és a négy csököntlett létszámú amerikai megszálló hadosztály nem volt felkészülve az agresszió visszaverésére. Am ekkor a távol-keleti amerikai főparancsnok a legtehetősegebb tábornok, Douglas MacArthur volt. A szigetcsaták hőse aránylag kis szárazföldi haderevél, viszont a világ leghatalmasabb hadiflottáját támogatta 1942-1945 között a fűszigeteki szorította vissza a japán csapatokat. Az észak-koreai agresszorok rövidesen keserűen tapasztalják, hogy nem tanácsos a nagy stratégával tengerly akasztani. McArthur először megerősíti a Puszan feletl hűzőző védelmi vonalat, majd közvetlen ellentámadás helyett inváziót hajt végre északon a felsziget keskeny nyakánál. Elvágja az ellenséges utópntótlást, és gépesített hadoszlopait délnek fordítja, megszemlenti az észak-koreai sereget.

Az erendők hazugságok való ragaszkodás áthúzódott a Kádár-rezsim időszakra is. Érhető, hogy a valódi tájékozódás lehetetlenségtől megfosztott közvélemény hatalmas hírforrásokat keresett. Ezek pedig főként a Nagy-Britannia és az Egyesült Államok által működtetett, magyar nyelven is sugározó rádióadások voltak.

Az 1940-es évek közepén az emberi hang továbbítására képes rádiótechnika fejlődésének új állomásához érkezett. Kialakították a rövidültemű hűrszónás műszakilag kétéletemző ládát. A 15-50 m közé eső hullámhosszú rádiójele képes olyan távolagsok áthidalására, melyre a középhullám alkalmatlan. A jelenség magyarszata a következő. A föld felett kb. 10 km magasságban kialakuló a levegőben az ionoszférába E-retege, mely igen gazdag töltött elektromos részecskékből, ionokból. Az adótoronyból induló rádióhullám egy része a földfelszínen arszolva terjed. Ez a hányad azonban pár száz kilométer megtétele után legyengül, elhal. Az adási energia nagyobb hányada az ionoszférára felbalsad, és arról úgy veredők vissza, mint tükörből a fényáragy. Ismét földet ér, majd onnan visszaverődik az ionoszférára. E törtvonalsú terjedés többször ismétlődhet, és így érzékeny nagyobb még ezt a jelet is képes jó minőségű hanggá alakítani.

Fontos körülmény, hogy a rövidhullámú adó pár száz km sugarú környezetében felépő az úgynevezett fűdng jelenés. Ennek az a lényege, hogy a föld mentén terjedő hullám és az ionoszféráról visszaverődő első jel összehatolkoznak és gyengülnek, esetleg teljesen kioltják egymást. Tehát a vett adás elhalhat vagy egészen elhallhat. A fűdng-et az ionoszféra E-rétegének mozgása idézi elő. Ez átmeneti, mindössze egy-két pernyű időtartamra vtelveznar. A fizikai effektus azonban az 1950-es évek idején a nyugati adók hallgatói számára kedvező jelenség volt.

A világ eseményeiről hitelesen tájékozódni kívánók főként a BBC, az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió adatait hallgatták. Ezek az állomások a 19, 25, 31, 41 és 49 méteres hullámhosszon sugároztak. Mind a londoni, mind az újvilági adó rendkívül nagy energiával dolgozott a jó minőségű vétel biztosítása érdekében. Amerika Hangja a transzkontinentális adáson túl európai átjáróállomásokkal is telepítet. A később létesített Szabad Európa Rádió München közeléből adta le a szovjet megszállás alatt álló országoknak szent műsorát. Az adások vételére az úgynevezett szupervetők voltak alkalmasak. Főként a „három plusz kettes” típusiak (ezek az adatok a készülékbe épített elektronosópor számát jelentették) biztosították kiváló hangminőséget. Illetve: biztosítottak volna, ha a rezsin elmozdítva állatválnak orv hallgatózását. A díktatárak működését tudják, hogy hatalmak alapját legjobban a mélyretekbe szivárgó igazság álmosása fenyeget. Nem is tűrik ötlenül az „ideológiai felhúzókat” nevezett szabad hírszolgálat tevékenységét. Valószínűleg Fehéroroszország, Ukrajna és Moldova területén telepítik azokat a rövidhullámú adókat, melyek feladata a nyugati rádiószagazás tünkretése. Ezek az antennák ugyanazon a hullámhosszon, ugyanabban az időben működnek, mint a magyar nyelvű adás. Csakhogy a rádiójel szimulálmaira mesterséges zöréjt telepítettek. A beszédhang érthetőségét ellehetetlenítő sisterség a konzervdobozban rózott sörétek zajához volt hasonlatos.

A műsor kezdetén megindult a magyar rádióhallgató és a zavaró adó párharca. Az említett fűdng-jelenség ugyanis időszakonként meghűsította, hogy a sisterség elnémitse a berrnódó hangját. Finom igazítással a halkuló zaj mellé állítottuk a kereszombot, és kisse tozzan, de azért érhetően „élveztek” az adást. Másrészt a zavaró adók kapacitásából nem futotta arra, hogy egyidejűleg valamennyi hullámhosszra ráálljanak. A szegény muszkolnak nyilván még a román, cseh, lengyel stb.

orvhalgatók örömeinek megkeserítéséről is gondoskodniuk kellett. Így megtörtént, hogy pl. a 19 m-en tünkretették az újvilági bíradást, de a 31 méteren zavartalanul szót Amerika Hangja. Pár perc múltán esetleg erre telepedtek rá, és ekkor más frekvenciára kellett áthangolni.

A sisterség zaj felidézett egy új veszedelm. A fűlisketítő lárna ugyanis átszűrődött a redőnyön és ketős ablakláblán még akkor is, ha a rádiót halk vételre állították. A megfélemlített ország lakosai jogosan tétéleztek fel, hogy a párt is működötti lehallgató szolgálatát. Bár arra nem emlékszem, hogy nyugati adások hallgatásért ellétek volna valakit, viszont a „rémhír terjesztés” szerepelt politikai üldözöttek ítéletének vádpontjai között. Természetesen a „rémhír” csupán a rendszer számára kellemetlen igazság volt. Magától érteendő tehát, hogy a rádióhallgatás esti szertartását az óvatoss magyar az utcáról távol eső, a „Császár Páléi” számára hozzáférhetetlen helyiségekben celebrálta.

Kétségtelen, hogy honfűtársainkat elsősorban az igazság szomja, az információéhezés fűte rádiójához, hogy kibezeyezzen fejlejen a sisterségből kihámozható tartalomra. Nem hagyható azonban figyelmen kívül az erőszakos kommunista propagandá tasztó hatása sem. Például a proletárdiktatúra harcoss, övenes éveiben a munkásokat, termelőszövetkezeti parasztokat számos helyen arra kötelezték, hogy a munka befejezése után „Szabad Nép filórát” tartsanak. A firad embereknek meg kellett hallgatniuk a pártvezetés által kijelölt cikkek botladozó felolvasását. Ezek értelmi zagyvaságukon túlmenően a magyar nyelvérteket is sértették.

Az esti adások a BBC műsorával kezdődtek. A hullámhossz behangolását megkönnyítette az a négyüttem gongjel, mely kiűlőtte az színetet. A londoni rádiót tárgyilagossága, hírspektrumának szélessége, valamint kiváló stílus miatt kedveltük. Kitűnő tollú újságrövid, igényes szöveg szerkesztőket alkalmaztak. 1956 után a BBC állandó munkatárs lett Cs. Szabó László. A huszadik század kiemelkedő képességű író-esszéistája 1935-1944 között a Magyar Rádió Irodalmi osztályát vezeti. Időnként hallhattuk Ignóus Pált is. Egybéként mindketten a náciizmus, majd a kommunizmus üldözöttjei voltak. Bár a bírt rádió alapelve szerint elsősorban hírszolgáltató közölt, a gondos elemzések, a ragyogó tárcék az elektronikus média remeklései. A sötét években London rádióadásra a magyar hallgató számára a megbízható tájékozódás világítótornya volt.

Amerika Hangját egy hársány induló intónássa vezette be. Erre állítottuk rá készülékünket, és figyeltük a higgadt angoloknál lendületesebb amerikaiak hírszócsreit. A külföldi hallgatóknak szólt adás fontosságát a zenék a briteknél jóval később ismerik fel. Csak 1942. február 24-én indított meg az első, Németországnak szent sugárzást. Célnak a népi propaganda által fűvezetett kövételmeény hiteles tájékoztatása. A háború után viszont már negyven nyelven, félket Kelet-Európa szovjet megállás alá került népeit kívánják a szabad világ információiban részesíteni. Bemutatják az amerikai életformát, azt, hogy a képességek érvényesítése milyen lehetőséget nyit az egyén számára. Némaing idealizáló érzékeltetik a demokrácia államforma előnyeit. Amerika Hangja egy sikeres, önérege tudatban lévő társadalmi rend optimizmusát sugrozza. Nem alaptalann, hiszen 1945-ben az Unió világbatalmának csúszása érkezett. Ipari termelésé egyenértékű a világ másik felének összesített produktumával, katonai potenciálja megmennyisítő tűterővel bír. Legyőzte – igaz, hogy szövetéségek segítségével – a világ két legjelentősebb katonai hatalmát. Bár a Szovjetunió 1949-ben megtört az atomfegyver monopóliumot, az adó szíren hangjától elbűvölt magyar hallgatók hujamosak az amerikai szuperbatalon erejének túl becsűlésére. Az újvilági adó műsora igen magas szakmai színvonalon. Ebben jelentős szerepe van az korábbiakban említett Ignóus Pálnak, aki mintegy évtizeden át főmunkatársra a hírszerkesztő szolgálatnak.

1951-ben az éterben új hang jelenik meg. Ekkor kezdi működését a Szabad Európa Rádió. Az alapító tűkét és az évi kűtűségvetést az Egyesült Államok kormánya fedezi. Az angolok már az első világháború idején felismerik, hogy az a propagandá, melynek magvát ügyesen összeválogatott igazságok alkotják, igen hatásos lehet. Az eszközt korrektsége krizizálható, hiszen a válogatás általában tendenciózus. Amennyiben azonban alapjaiban erkölcselen díktatárk ellen alkalmazzzák, a fegyver minősége kevésbé kifogásolható.

A Szabad Európa egy közép és huszonnyolc rövidhullámú adón, napi ház órán át sugározza műsorát. Sok család esti programjává vált a szovjet rendszeret alaposan megtépázó elemzések hallgatása. Míg Bált gazda módoszeren veszei ki Rákosi mezőgazdasági politikáját, Gallucci Reflektora könyörtelenül világítja meg a bolsevizmus egy-egy réteitét. Ismertetik például a katonai tűnőgyilkosság valódi történetét. Rendészeresen szólat meg Bell ezredes is, aki a nyugati haditechnika eszköze-

A Szabad Európa Rádió épülete Münchenben

inek bemutatásával érzelmeit az amerikai hadsereg kivédhetetlen ütőképességét.

A Szabad Európa Rádió műsorszórása tiszteletreméltó célt tűzött ki. A második világháború után tíz közép-európai és balkáni ország vált a Szovjetunió kényszerű csatlósává. Az egykor szuverén, jobb sorsa érdemes országok népében őrzi kellett a nemzeti önádatot és az elővendő felszabadulás reményét. E célokat az adások jórészt elérték. Csak hogy a bizakodásból Magyarországon magasra ágaskodó illúziók is kísérjünk. A politikailag iskolázatlan közvélemény túlértékelt szokatlan szép, érkező kíváncsi mondatokat, melyeket időnként vezető nyugati politikusok is elröppentettek a vasfüggöny irányába. Az, hogy „... az Egyesült Államok kormánya sohasem fog beletörődni Közép-Európa népeinek rab-ságba taszításába” – még korántsem fegyveres beavatkozás ígérete. Amennyiben a Kremel kíméletlenül megrendszabályozza valamelyik rakoncátlan alattvalóját, az USA összehívja a Biztonsági Tanácsot. Az amerikai főmegbízott látványosan, felháborodottan tiltakozik, a többség határozatát

azonban a szovjet vétő hatástalanítja. Összehívják a közgyűlést, Moszkva azonban rá sem hederít az eltűnés veridikté. A himnikus emelkedésű, nagyszerű mondatok mögött ugyanis nem állt a fegyveres kényszerítést vállaló elkövetés. Ez felidézte volna a harmadik világháború veszélyét.

A magyar rádióhallgatók jelentős része a „szörnyes szavakat” az ekközi környelteközöttással súlyosabb tartalmúnak vélte. Így támadhatott 1956 novemberében számokban az az illúzió, hogy Nyugat segítségével túllép a humanitáris szállítmányok indításának és a felháborodott tiltakozásoknak a mértékén. Nem tagadható, hogy a szép ábrándok rózsafelhőinek bodorításában a Szabad Európa Rádióknak jelentős szerepe volt. Tévedés lenne, ha azt hinnék, hogy a csodavírítás csak a magyarság alacsony intelligencia-szintű rétegeinek fikciója volt. November 4-én Háy Gyula a magyar írószövetség nevében rádióküldvény-nyal fordult a világ íróihoz: „Segítsetek!”. Teszi ezt akkor, amikor Budapest utcáit már előzömlö a szovjet tankok. Az ismert drámaíró megfedekezék arról, hogy a szellem

emberei a történelemre csak áttétek útján, nagy időkésleltetéssel tudnak hatni. A Bourbonok uralmának ideológiai építőműve ugyan Voltaire gyilkos írónéja ejt halálos sebet, de a Bastille-t csak a nép Invalidosoktól elragadott fegyverei rombolják le.

Az 1956-os forradalom bukása után csökken a nyugati adások iránti érdeklődés. Ekkor a Szabad Európa Rádió felvállal egy lényeges missziót: közvetíti a nemzeti katasztrófa során szétszakadt családok egymást kereső üzeneteit. Meghallgatjuk még Hruscov dörömbölését, mikor a Kremel elképzelészetén primitív ura lerakott cipőjével tombolva veri a pulpitust az ENSZ közgyűlésén. Egyre kevesebb azonban az olyan hír, melynek meghallgatásáért bekapcsolódik a készülék. A nyugati adók jelentőségének devalválódása 1968 után tovább fokozódik. A „Prágai tavasz” virágának lehervadása félreérthetetlen figyelmeztetés. Nyugat hatalmai a jaltai alku Európa közepén kirobbanó fegyveres konfliktus árán nem kívánják felmondani. A hetvenes években a műsor szöveges része iránt megcsappan az érdeklődés, a Szabad Európa a fiatal korosztályt kezd hallgatni. Zenei műsoraiiban ugyanis bőven szólaletnak meg olyan lemezeket, melyek Kelet-Európa boljáiiban nem kaphatók.

1978 tavaszán a Balatonnál üdülünk. A kertek májusi sugárzásban fírnének. A bokrok között bókászának a gazdák, s a károk rádiókóbbi muzsika árad. A kerek órárok jelentézők szpikler kétségtelesen teszi: az adás forrása a „Tiltott Város”-ban, Münchenben van. Ám a dílatúra már felpuhult, sem a tétova hűbérúr, sem a hetycke alattvaló nem figyel a hajdani tabukra. Ezen a verőfényes délelőttön még senki sem sejt, hogy tizenkét év múlva a vasfüggöny arasznyi szögcsúdról-darabjai tarisztaszüvenirre fognak válni.

Dr. Dániel József

Régi bajai vendéglőrkről, kocsmákról

A legelőkelőbb volt a Nemzeti Szálló étterme. (Az 1870-es években Deutch Ignác építette, 1920-ban Takács Vilmos 65 szobásá bővítette, később Béke, majd Dana Szálló). Ennek kerthelyisége akkor is, ma is a térből elhatárolt, kissé kiemelt szintű terület. Kellernes itt a Sugovica illatút érezve étkezni, iszogatni, de nem igazán zavartalan ez, szinte a járkelők között, azok szemre láttára.

1930 nyarán a magyar flotyaművészet flotyájára Baja térségében tartotta nyári had-

gyakorlatát. Magas volt akkor a vízállás, a khaki színű monitorok és naszádok a dunántúli oldalán is közvetlenül a part mellé tudtak kikötni. Mi, gyerekek úgy bámultuk körül e csodákat, mint malak a lökhajtásos vadászgépeket. A város nyüzsgött a kimenő tengerészektől. Esténként sok százan hallgatták a Nemzeti körül a cigányzenét, és nézték a fehér egyenruhás folyamórtisztek teraszon mulatozó társaságát. A csuda tudja, hogy 8 éves gyerekként hogyan kerültem én is a bálmezskodók közé.

A 26 szobás Központi Szálló az 1890-es években épült, üzemvezetője a tulajdonos Csauscher Ármin veje, Prachár Vilmos volt. Étterem, kóvelőház, táncterem, színház-, később moziaterem tartozott az együtteshez. Az épületek által körülrzett kertben 1000-1200 vendég számlára tudtak teríteni.

Más hangulatos volt a másik két nívós vendéglő, a Ziech és Freymayer Étterem és kerthelyiségük. Mindkettő családai vállalkozás volt Ziech Henrik (a Baja és Bács-Bodrog Vár-megye Községei című,

1934-ben kiadott monográfia szerint e nevet eredetileg Ziech-nek és nem Zich-nek írták) felesége Erzsi néni, nagypapám, Freymayer Pál testvére volt, s így két rokon család versengett a vendégek megelégedésének kiérdemeléséért.

Ziechnek vendéglője a Szent István tér északi oldalán volt, ott, ahol ma egy új, emeletes épület áll. A család tulajdonában volt a hátsó kis utcára (ma dr. Grausz Ármint utca) nyíló telek is. A tér felől volt az étterem, a hátsó épületekben az üzemeltető Ziech, Zádor és Polgár családok lakásai. Az épületekkel körülvevő udvar egy részét kellemes kertbelsővel alakították. A vendéglő kedvelt helye volt az étkezni vágyó városi és vidékről belátogató polgárságnak. Érdekes, hogy a Zich étterem két oldalán, közvetlenül szomszédos házakban egy-egy kiskocsmá volt, az egyiket főleg a hajósok, halászok látogatták, a másik a fuvarra váró bérkocsisok (fűkeresek) tiszthelye volt.

A Freymayer vendéglő az Uránia mozi épületének udvarán volt, az 1000 férőhelyes kertmozdi és a Tomsovnits kária telke között, különálló épületben. Előtte nagy, fedett tenisz-, platin- és juhárkát alatt kertbelsővel, kerítéssel ellátottva az udvar többi részétől.

A kertben bálkéz felől fedett emelvény a zenekar számára, jobbról egy sor szaxofon- és különbözőfűlű kiváló vendégek számára. Az előjárólától függően terítették a belső nagyteremben, a teraszon vagy a kertben. A vendég a kertbelsőig, a teraszon áthaladva jutott a vendéglő belső helyiségeibe. A már hivatkozott monográfia 369 oldalán olvasható, hogy „A Nemzeti Casinó 1892-ben részlegyek kibocsátásával a Bódog téren felépítette új épületét, melynek egy részét bérbe adták Freymayer Pálnak olyképp, hogy a Casinó helyiségeit fűteni és tagokat kiszolgálni tartozik”. Az étteremhez tartozó konyha az utcai főépület alagsorában volt. Mivel az emeleten voltak a kasszónó termek, annak étel-fűtő ellátását a konyhából álléltított oldattal oldták meg.

Az éjtapon mindig szerepelt húsvéles velős csonttal, gulyás, marha- és borjúpörkölt, gyuvcsa (bácsiak rizses hús), szalonlőtt, pirított máj és vesesevő (mindkettőt pirospaprikával és nem borssal készítették), hagymás rostélyos, rablónás, haltelek, túros csusza, grenadiflors stb.

A városi és magánintézmények, a boltosok, a gimnázium és polgári iskola tanárai, orvosok, ügyvédek megengedhették maguknak, hogy délelőtt 10-11 óra között be-

térjenek Pali bácsihoz egy-egy zóna pörköltre, szalonlőttre, pirított májra vagy vesesevőre, igranak egy pohár sűt, beleolvassanak az újságokba, váltásnak egymással néhány barátságos szót. Ki győzmé ezt ma idővel és pénzzel?

A hajóállomás mögött volt Dobszai vendéglője fedett terasszal és kertbelsővel. Kissé továbbabb a Sugovica régi torkolatnál, a Szent János-kápolna közelében lévő halászkocsmában múltatták az időt az éppen ráérő halászok révészek, ficsiszárok. Halászlé, sült hal és fakéreg illata keveredett a bor és sőr szagával.

Híres volt a vasútállomás restije is. Egy jó pörköltre vagy bagulyásra nemcsak a csalakozásra váro vonatkozó, hanem a város polgárai is gyakran fölkeresték. A vasútállomáshoz közel még öt vendéglő és kocsmá várta a betérő vendéget.

Téhat jó sok vendéglő, kocsmá polgárkorn Baján. Bárkinék lakásától egy-két saroknyira biztosan akadt egy. Mi lehetett ennek az oka? Bizonyára a bajuiak vendég- és társaságterete, no meg, hogy a várost bevásárlás, piacozás, ügyintézés végett mindig sok környékbeli felkereste.

Petri Pál

Csikó és lovasa

Dikán Sándor bajai szígyártó visszaemlékezése

A szígyártó elsősorban a készítésének foglalkozó mester, aki kisebb mértékben különféle használati tárgyak, emberi ruházat szíjainak, és egyéb börtárgyaknak előállításával is foglalkozik. A mesterség gyökerei régi időkre nyúlnak vissza. A honfoglaló magyarok vándorlásai alatt már ismerték, sőt magas színvonalon űzték a bőrfeldolgozást és a löszerszámkésztést. Szíjártóháza, a középkori műltra visszatekintő Zala megyei település nevében őriz az egykori kézművesek emlékeit. A szígyártó mesterség rokonszakmája, a nyergészó Baj környékén is felbukkant a török időkben, mégpedig egy személynévben. A szegedi szandzsák bajai náhije közigazgatási egység 1570-es adóösszeírásának Szeremle (Szeremlén) falu lakosai között Nyeresgiátó [I] Máté nevű személyt jegyezték fel. (Káldy-Nagy Gyula: *A szegedi szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben*, Szeged, 2008.)

A középkorban a szígyártókat még maguk készítették ki a termékeikhez szükséges bőrt. A timós-fagyás bőrkészítéssel nyert nyersanyagot Európa-szerte

„magyar bőr”-nek nevezték. Az anyag rugalmassága és szaktőszárlásáért miatt kiválóan alkalmas volt lo- és kocsiszámok készítésére. A 17. században német és francia szígyártók azét vándoroltak Magyarországra, hogy a magyar módú bőrkészítést elsajátítsák.

Baján a legtöbb szígyártó a reformkorban tevékenykedett. Az 1840-es nagy tűzvést követően a körfelmérés végző bizottság 12 szígyártót talált a városban. Az 1900. évi bajai ipackiváltáson három helyi mester, Deutsch Gábor, Spach József és Vavrecsámyi András állított ki díszesebb löszerszámot és egyéb termékei közül. (Lemberger Ármint: *A bajai helyi ipackiváltás kalauza. Baja város történetének rövid ismertetésével*, Baja, 1900.)

Dikán Sándor bajai bunyevác szülők gyermekeként 1939. augusztus 19-án született az alvégi Bem József utca 15. szám alatt. Édesapja módos gazdáként Mátéházán tantart béreit, ahol lovakat, teheneket, kisebb juhnyáját tartott. A lovak gondozása, befogása, hajtsása a fiatal Dikán gyerek egész életére kihatott. Az állatok, a

munka szeretete a szígyártó szakma felé vezérte. Tizenévesen, az 1950-es évek közepén ismának állt. A szígyártók Szabadság utcai műhelyébe került, a hercegszántói származású Nikolin Miklós mester szárnyai alá.

Az ifjú inas első tanulmányai a varrás-hoz szükleges fonal előkészítése volt. A szígyártókról tudni kell, hogy mindig két tűvel, ár segédletével varrnak. A fonalat először leszabják kb. két karboshosszára, majd pedig viasszal vagy zsurokkal végig-dörzsölik. Csak a bekennt, impregnált fonállal lehetett a bőrt tartósan megvarrni. Dikán Sándor reggelente a munkáját szurkozással kezdte. Az előkészített fonál végett megdortora, késsel elvonykította, kihagyte, majd egy speciális hurkolást követően tűbe fűzte. A következő tanulóléteket a bór szabása jelentette. A szabással deszkáján a kiterített bőrből a sablon után kijelölt darabot gürbékessel, a keskenyebeket pedig tolokással kellett levágnak az inásoknak. A hasított szíjkat végeit legémblyítették, a szíleket a festőszalagon befestették. Emután következett a szélészedés

Nikolín Miklós szíjgyártó, Dikán Sándor és a mester fia, Nikolín Mátýs

a szelézdőfával, valamint szükség esetén a bőrvékonyítás félhold alakú késsel.

A csikó szó alatt a szíjgyártók nem a lovak kicsinyét értik, hanem legfontosabb munkaeszközöket, a bőrvarró széklet. Az ifjú Dikán tanuló arra törekedett, hogy viláslott szakmáját ne csak a műhelyben, hanem otthonában is tudja gyakorolni. Néhány hónapi műhelymunka után félretett pénzéből megvásárolta élete első csikóját. A szerszámot Érsekcsanádán egy idős szíjgyártótól vette 150 forintért.

A négylábú pad egyik végére erőstett, fából készített sátohoz hasonló szorítófejtben varrják a bőrt a szíjgyártók. Az öltésbelyeket árral szárják elő, majd a két tompa végül tít megcserelek és a fonalat megfeszítik.

A szíjgyártó szakma a 20. század közepén a kovács és a bogmár mesterséggel egyetemben a Mezőgazdasági KTSZ-hez tartozott. A Nikolín-műhely dolgozói javították a bajai fuvarozó intézmény, a Belsped lovainak szerszámaikat, dolgoztak a Mohács-szigeti Állami Gazdaságnak. Az 1956-os jejes árvíz ártételezen őket is érintette. A megrongálódott töltés javításához lövontatású, egytengelyes taligával, kordával horrták a földet. A kemény földmunka megviselte a lószerszámokat. A dunafalvi gáton dolgozó alvégi fuvarosok gyakran keresték fel szíjgyártóikat tönkrement lószerszámaikkal.

Dikán Sándornak a tések és a kászék 1950-es évek végi megalapításakor fel kellett adnia szakmáját. Kőnyes szemmel hagyta maga mögött a szíjgyártó műhelyt. A Vas- és Fémipari Ktáz-hez került teherautó-sofőrnek. Az 1970-es évek elejétől „maszék” fuvarozással próbálkozott, ez azonban rövid ideig nyújtott számára megélhetést. Ismételten a csikónál kötött ki.

Othonában elővette a Nikolín mestertől örökölt, félretett szerszámaikat, „nyeregbe szállt” és varrt. A szíjgyártó mester jó fizetési érzékére vall, hogy termékeivel a '80-as években a Balatonra érkező német turistákat célozta meg. A „magyar tenger” partján gyakran értékesített lószerszámokat, derékszíjakat, kisebb dísztartókat.

A bőrszákma után érdeklődve kezembe vettem egy 1958-ban kiadott tankönyvet, amit a szíjgyártó és nyeregkészítő ipari tanulók részére állítottak össze. Meglepődve konstataáltam, hogy mennyire „naprakész”, a mindennapi igényeket is kielégítő szakmunkásokat képeztek a 20. század közepén. A mesterség hagyományos árucikkei mellett tucatnyi modern termék előállítását kellett elsajátítaniuk a szakma iránt fogékony tanulóknak. A tankönyv Sportcikkék fejezetem alatt veszi sorra a 18 szletes meccsbalda, a szelepes röplabda, a tu-

Dikán Sándor műhelyében

rista-, valamint a norvég háttizsák és a patkó alakú női váltáska elkészítését. Egy másik fejezet a munkásvédelmi bőrcikkelt tárgyalja, felsorolva a mászósvas bőrrészel, a bőrkötény, a vállpárna, a vállvédő bőr, a védőkésztyű, a karvédő és a biztonsági tűzoltóvíz előállítását. Mindezekben túl még a cipőráma elkészítése is szerepelt a könyvben. (Varga László: *Szíjgyártó- és nyeregipari szakmai ismeretek. Az iparitanuló-iskolák számára.* Bp., 1958.) A bajai szíjgyártó mester keze alól került ki bőrtáskák, turisznya, karikás ostar, csikóbőrös kulacs, tülkürtartó, fűnyépképerest stb.

A szarvasmarhák nagyobb őrzési egységben történő legeltetésekor az önméretes jószágirtató gazdák állataik nyakaira a kolompot gyakran díszített bőrszíjjal erősítették fel. Dikán mester személyautó-táro-

Munka közben

ló helyiségének falán egy ilyen remekbeszabott terméket csodálhattam meg. A szíjjon szíronyozással, vagyis vékony bőrfűző szálakkal „hímzett” tulipán látható, a szíjzselek pedig csipkézű vassal cifrázottak.

Dikán Sándor emellett, hogy a bajai piacon árulta termékeit, rendszeresen eljárt Mélykút, Kalocsa, Dombóvár, Tompa vásársíra. Feleségével, Lógó Terézszel (1947) a rendezvényt követően bőr- és cipőkel-lék üzletet nyitott a Bartók utcában.

Akinék megadták a szerencse, hogy a bajai szíjgyártó mester Pacsirta utcai műhelybe lépjen, sok érdekes szerszámot, készterméket láthat nagy tisztaság és rendezettség közepette. A levegőben pedig a feldolgozásra váró szarvasmarhabőr kellemes illata terjeng. Reméljük, még sokáig!

Kothencz Kelemen

Tornyai Baján

A bácskai, Duna-parti, magyarok, svábok, bunyevácok, szerbek lakta polgárváros, Baját már a 19. század végén felfedezte néhány festő, aki hosszabb-rövidebb időre le is telepedett it, de alkotásaik csupán helyrajzi értelemben köthetők Baja város művészetéhez. Pusztán inspirációt, ihletet adó forrást jelentett a város számukra.

Később, a 20. század folyamán rangos festőtúlvázak egész sora választja alkotásai ihletet közegének Bajját. Közöttük volt Tornyai János, akinek Baján készült alkotásai a festő életművének egy egészen új korszakát indította el.

Tornyai János ahhoz az alföldi festőgenerációhoz tartozott, akik hitték, hogy a magyar művészet legkarakteresebb vonásait az Alföld hordozza. „Tájékepi naplójegyzetei valakinek, akinek a szíve összenőtt az Alföld természetvilágával...” – írta Tornyai Jánosról a műkritikus, Lyka Károly. Az alföldi festők stílusának legjellemzőbb vonása ez a bizonyos természettel való szimbiózis. Ösztönös festészet, mely a táj szigorú szerkesztését keresi, s mint ilyen Nagy István művészetével is rokon. Tornyai a tájban nemcsak a magyar táj, a magyar ember, de saját lelkének önképét is igyekszik pontosan megrajzolni. „Szerintem a kép elsősorban lélekben legyen magyar... Szükséges, hogy a festő átérze a képet, ismerje és szeresse a jó magyar képet.” – írta Tornyai.

A 20. századi magyar képzőművészet Európa számára közvetített önképében sajátos módon, talán mindig az Alföld hordozta (és hordozza talán még ma is) a legkarakteresebb vonásokat. Ennek a képek, a „magyar ugar”-nak, a magyar földnek, a magyar tájnak és a magyar léleknek egyik legjobb ismerője és legihletesebb tanácsadója az alföldi szülötte Tornyai János volt.

Ami Tornyai a magyar tájban látott, az a saját lelkének is része volt: ezért soha sem a művészeti élet központjából leereszkedő, bohém piktor attitűdjével, s nem a külsőlegesen elmerülő mesélő festészet szándékával fordult művészetében az Alföld felé, hanem a mélyen átértett emberi és művészi megújulás igényével. „Csak egyszer úgy ki tudnám fejezni a magyar népet, ahogy ismerem bajját, vagy a gyökereit...”

Tornyai János ahhoz a festőgenerációhoz tartozott, akik már másképp viszonyultak az Alföldhöz, mint 19. századi elődeik. Nemcsak átértette, de jól ismerte és szerette, milyen az Alföld, vagy milyennek

Rudnay Gyula, Tornyai János, Endre Béla 1908 körül

kellene lennie, hiszen ismerte a nagy romantikus elődök, költők, írók, festők munkáit. Nem az Alföld látványát, képet kereste tehát, hanem az elődök által megformált vizuális szókincset igyekezett új értelmező szótárba foglalni. A táj lelkét, „a nagy sötémit” – az Alföld és az alföldi ember testét, lelkét igyekezett a művészet és az élet intenzív harmóniájában föloldani. Ez Tornyai János művésze.

...miért is nem élhetek én ott az igazi helyemen, a magyar Alföldön? Ahová Párizsból is visszavágytam mindig, hát hogyan vágyódnék vissza Budapestre, amely nekem a lelkem legbelsejének mindig idegen volt. ... Lemenekültem Pestről, az a rettenetes meleg miatt semmit sem dolgozhattam, s itt ülök, dolgozgatom jótörten Baján.” – írta Tornyai egy 1928-ban kelt levelében. A vásárhelyi festőt 1928 júliusában jó ismerőse, Szász Géza író, Ady egykori közeli híve, bajai szülőbirtokos (aki korábban több alkalommal nyitotta meg Tornyai kiállítását Budapesten) hívta meg a petői szülőkhöz lévő tanyájára, ahol a festő három termékeny bónapot töltött.

A bajai korszak Tornyai művészetében fanasztikus megújulást hozott. Új hitet, új témát, új fényeket és új színeket. 1928–29-es bajai korszaka indította el életművének utolsó, napfényes, boldog, meleg, impresszionizál, érzelmekkel teli alkotói korszakát. „én most már egész másképp festök, csupa színt meg napfényt, sárgát, rozsszínt. Azért, mert kell a nap nekem. Öreg vagyok oszt fázom.” – írta.

Tornyai János öregkori festői kivirágzásának fontos állomása volt Baja. A művész jól érezte magát a szép fékvéssé, bácskai, Duna-parti városban, ahol inspirálóan szép környezet, békés nyugalom, a közönség művészetpártoló, megértő érdeklődése vette körül. „Nekem Baja nagyon kedves városom, lakni is, festeri is, eladni is” – írta egy levelében.

Tornyai jótörten dolgozott Baján. Az 1920-as években pezsgő bajai művészeti, szellemi élet rendkívül jó hatással volt rá. Bámulatos gyorsasággal és bőséggel születtek remekművei a Sugovicáról, a Kamarás-Dunáról, a petői szülődombokról, a Szász villa napitörte falairól, a ház ablakán és ajtaján beáramló fény játkáról. Nem kereste a súlyos mondanivalót hordozó témát, egyszerűen csak lefestette a körülötte látható világot. „Ezek a képek egyes-egyedül magának a festőnek lelki feszültsége, a legizisztább érzései ... több! A legizisztább művészi becsület! ... Sehol egy habozás a témában, a motívumban, sehol egy töreva esecházás, sehol egy felesleges ecsetvonás, amelyből kiérezhető, hogy egy parányit is gondolt arra, hogy ezeket a képeket esetleg mások is megnézik, sőt valójában kiállításra is kell beülniük rendezni...” – írta Tornyai naplójába 1928 augusztusában.

A bajai Nemzeti Szállóda nagyteremben rendezték meg (1909 után a második) kiállítását a Baján készült alkotások bemutatására. A tárlaton Tornyai mintegy 70 műalkotása volt látható, köztük olyanok is, me-

lyeket a kiállítás kedvéért hozott le Budapestről: a *Gémeskútár*, a *Borulás az Alföldön*, a *Jász* vázlatát és a *Czizmaháziást*. A kiállítás után több jelentős művet vásároltak meg műgyűjtők, magán személyek és Baja város.

Egy évvel később, 1929 nyarán Tornyai talán újabb inspirációért visszatért a megújulást adó bécskai kisváros melléjébe. Naplója szerint három hónapot töltött Baján, de már nem Szász Gézáknál laktak, hanem a Partí utcában béreltek egy kis lakást. Tornyai ekkor is, ahogyan 1928-ban a legtöbbet szivarodobozának hát- és fedlapjain, kis méretű falemezekre, deszkalapokra dolgozott. Színei, fényei ugyanazok maradtak, mint egy évvel azelőtt, de egy új téma izgatta: az ablakon beömlő fény játéka. Csodálatosan szép tanulmányokat készített a fény útját kutatva – megszületett ún. ablak-sorozata. Ez a látszólag jelentéktelen téma következetes útkeresést rejtett: „Én gyönyörködő lélekkel csináltam őket, s úgy hiszem, hogy akadnak, akiknek szintén némieméni öröm lesz őket végignézni. Láikus és piktorok között egyaránt. ... Boldog volnék, ha meglátszanék rajtuk, hogy nem unatkozza, se nem garsáért fabrikáltam össze őket, hanem lelki gyönyörűségéből ... abban a hiszemben, hogy ezek is segítettek nekem mélyíteni a művészetemet.”

Tornyai a következő évben, 1930-ban is tervezett egy bajai látogatást, de betegsége

megakadályozta ebben. Baján kezdődött, színben, szellemben és fényben gazdag, utolsó alkotói korszakának kiteljesedését 1933-34-ben már egy újabb állomás, Szentendre jelentette. Remekműveit,

köztük bajaiaikat is (összesen kb. 300 alkotást készített Baján) 2011. június 5-ig a Nagy István Képtárban tekintheti meg az érdeklődés község.

Kovács Zita

1928-as bajai tartózkodásának idején ebben a Vám utcai házban, Szász Géza szülőbirtokos valamikori Pető-déli otthonában – amely lakóhelyünk déli határában,

a városból kivezető út mellett áll – laktak és alkotott Tornyai János festőművész.

A fénykép az 1970-es években készült.

B. T.

Tornyai János festményei

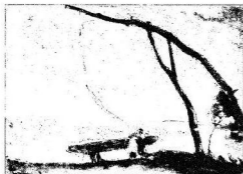
Válogatás a bajai kiállítás anyagából

Ajtóban álló nő

Csendélet, 1920-as évek

Gémeskút, Délibáb, 1910-es évek

Bús magyar sora... Önletrajz, 1910 körül

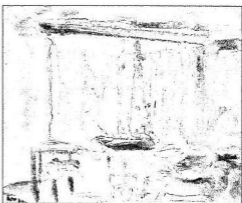
Zöldkabátos asszony

Reggel, 1933-34

Tűjkép fákkal, 1928

Szobabelső befüggönyözött ablakkal, 1929

Határkövavatás

Bajaszentistván és Baja egyesítésének 80. évfordulóján

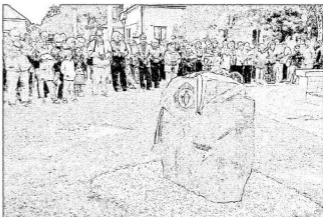
„Nincs egyetlen intézményünk, amelyek múltja olyan messze korbá nyúlna vissza, mint a magyéké.” (Rábel László, 1910)

Az elmúlt évben Magyarország több megyéje rendhagyó, látványos rendezvényekkel ünnepelte a Szent István-i magyar vármegyarendszer ezer éves fennállását. Ünnepelethetők volna itt a Bácskában mi is, hiszen a mai Bács-Kiskun megye bölcsőjét adó vármegyék közül Bodrog és Bács is a legelsőek között születtek Szent István-i vármegye volt. Az Európa-szerte egyedülálló magyar közigazgatási rendszert Szent István hozta létre uralkodásának első évtizedében. A vármegyék eredetileg a nagy kiterjedésű királyi birtokok szervezeti egységei voltak, amelyek egy-egy erődtérny, vár köré szerveződtek.

Arról, hogy ezer éves vármegyarendszerünk valójában hogyan, milyen határok között alakult a középkorban, a történettudomány csak kevés hiteles dokumentuma, bizonyítéka van. A kutatók (történészek, régészek, néprajzkutatók, művészettörténészek) gyakran egymásnak ellenmondó feltevésekre alapozhatják állításait, hiszen csak az ellentétes érdekek vezérelte krónikákból, indulatok fűtötte levelezésekből, már akkor is a régmúlt ködébe vesző szájhagyományból, legendáikat szubjektívan elmesélő feljegyzésekből, művészeti, építészeti emlékek maradványaiból indulhatnak ki. Ezer év távlatából tág tere nyílik tehát a mozaikok összerakásának, a következtetéseknek, feltevéseknek.

A hiteles történeti dokumentumok, források hiányában elmondható, hogy mi megyerendszerünk létrejötté nem egyedi és egyszeri aktus, hanem egy két értelemben is elnyúló folyamat volt: térben annyiszor ment végbe, ahány megye alakult, a időben sem volt szinkron jelenség, hiszen a történelmi korszakok változásával a vármegyék és megyék arculata és funkciója is mindig új elemekkel gazdagodott.

A Szent István király által alapított kalocsai (bács-kalocsai) egyházmegye területén a középkori folyamán három vármegye létezett: Bodrog, Bács és Szerém. Ezek közül Bodrog és Bács a legkorábbi alapítású, Szent István király vármegyéje. A Bodrog vára körül kialakult megye jelentőségét mutatja, hogy egy 14. századi krónika kompozíció szerint Szent László király 1093-ban a hívételi ünnepeket Bodrog várában töltötte, s itt fogadta számos európai

A határkö és az avatóünnepség közönségének egy csoportja

ország követeit is. A középkortól Baja település északi feléig Bodrog vármegyéhez tartozott.

Az ezeréves Magyarország viszonylagos szűkeiben a középkori, majd újkorai események során számos tanya, község, falu, város születtek, majd elenyésztek, nem hagyván emléklét egyebet a népes települések helyén, mint pusztaik neveit, vagy templonok alig körvonalazódó alapjait. Az egykori élet nyomát, a települések eltűnését a békőközni ember könnyen észrevette, míg a nagyobb geográfiai individuumok, mint a vármegyék megszűnését, átalakulását többnyire nem látta, nem érezte. Amikor egy-egy vármegye az enyészést lesz, neve hamarabb vész el, mint a közönséges falu, mert az átalakulás, a közigazgatási egységek új felosztása kiegyengeti a régiek nyomait.

2010 szeptemberében két, szentistváni alapokna nyugvó, ám többször átszervezett, összevont és átfüggőlt megye határvonalára helyezett emléklelet Baja város. Az egykori, két Szent István-i vármegye összeolvastásából születtek Bács-Bodrog vármegye, s a nála több évszázaddal fiatalabb vármegyék utódjaként létezőt Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, valamint Baja város és az egykori Szentistváni község határvonalára. Az egykori határ ugyanis nem puszta két vármegyét, de különböző

módon két, egy tőről fakadó „szálláshegyet” is szétválasztott. Baja azon kevés települések közé tartozik, melyben egy korábbi volt közigazgatási határ a jelenlegi település belterületén halad át.

A határkö elhelyezésének helye és ideje is szimbolikus, különleges. 2010-től ezen a helyen, Szentistván és Baja határában, ebben a kőben őrizzük egy hajdan volt, Szent István-i alapokna nyugvó vármegyarendszer emléklét. Ezen a helyen, ezzel az emléklelettel őrizzük a 90 éve hatályban lépett trianoni diktánom következményeként megcsönkített Bács-Bodrog vármegye egykori határait. És ezen a helyen, ezzel a határkövel emlékeztünk egy 80 évvel ezelőt áthelyezett, 60 évvel ezelőt végleg megszüntetett közigazgatási határvonalára.

A 90 évvel ezelőt születtek trianoni diktánom aláírásával 1920. június 4-én kialakulták a megcsönkített Magyarország új határai, megváltoztak a magyar vármegyék határai. Az 1802 óta változatlan területű Bács-Bodrog vármegye nagyobbik része a trianoni szerződés értelmében Jugoszláviához került, az akkori megyeszékhellyel, Zomborral együtt. Csakna Bács-Bodrog vármegye székhelye 1921-ben az ország legkisebb törvényhatósági jogú városa, Baja lett. A város egyes területei és közvetlen környéke nem ehhez a megyé-

hez tartoztak ekkor. 1922-ig a bajai hajóállomás, valamint a város főterétől nyugatra eső terület (a városüzéltől 180 m-re) még Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartozott, csakúgy mint a Bajával teljesen összehajló Szentistván község és a szomszédos északi községek mindegyike.

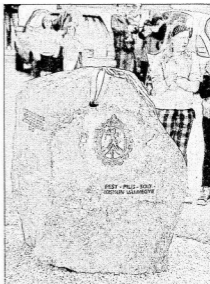
Míg Baja a trianoni határváltozások után minden nehézség ellenére tovább fejlődött, addig a tőle csak egy „gerenda-sorompóyra” lévő Szentistván község komoly nehézségekkel küzdött. Szentistván messze feledt azoktól a hivataloktól, intézményektől, amelyek polgáraival törődtek, amelyekben a település ügyeit intézni kellett. A szentistvániak közigazgatásilag Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartoztak, budapesti vármegyeszékhellyel, alispáni hivattal és árvaszékkal. Szentistván a kiskőrösi járáshoz tartozott, pénzügyigazgatásilag Kecskeméthez, adóügyi pedig Kiskunhalashoz. A főszolgabírósgát Kalocsán volt, a csendőrségi állomás Siklósodon székelte, a legtöbb ügyes bajos dolgukat mégis Baján intézték.

Sok vita és egyeztetés után, Bajaszentistván Bács-Bodrog vármegyébe, illetve Baja városához kérte az „átkebelezését”. Az átadást és az átvételt Pest vármegye alispánja és Baja város polgármestere bonyolította le. Haja lakossága az összevonásakor 22 183 fő, Bajaszentistváné 3 354 fő; Haja területe 16 186 katasztrális hold (9 315 ha), Bajaszentistváné 18 521 kat. hold (10 659 ha); Haja város tiszta vagyona 13 532 000 pengő, Bajaszentistváné 804 000 pengő. Az egyesüléssel Haja város is gazdagodott: területe növekedett, népessége, kulturális sokszínűsége gyarapodott.

1930. október 31-én Haja városa ünnepélyes keretek között vette át Bajaszentistvánt. Mindenszentek napján elhívtatták a vámsorompót, s azt kőhőkák a község tőlső felére. Vojnics Ferenc polgármester az ünnepségen a következőket mondta:

„Nyitott tenyérral fogtam kezét a nemzeti tradíciókra ténaszködő ősi nemes vármegye képviselőjével, Szentpéteri főszolgabíróval és Sámán községi bíróval. Nyitott tenyeret nyújtottam a község utolsó bírójának, s azt szeretném, ha e kéznýtájon keresztül érezné minden szentistváni, hogy tárt szívvel, tárt karokkal, őszinte barátsággal és testvéri érzéssel jöttünk ide; minden barátainkat, atyáinkat, Haja város szerezett, új polgárait keblükre öleljük igazi, meghitt összeforradással. Szeretném, ha minden szentistváni érezte volna a kézfoga melegését, amit mindenkinek szántam, s ami mindenkinek szól. Azt szeretném, ha ez az átszalajás ünnep nem csak a törvény rendelkezésének végrehajtása volna, hanem igazi, bensőséges egyesülés lenne.”

A polgármesteri kéznýtás 80 esztendő múltán megismétlődött. Az 1930-ban elkövetett határvonal emléket ma, 2010-ben „kőbe vésték”. A felállított kő azonban nem az elkülönítés, a szétválasztás jelképe, hanem az összetartozás, a közös, évezredek

múlt tiszteletének szimbóluma. Ebben az emlékjelben, ebben a közös szimbólumban egyesült egy történelmére, szellemiségére, kultúrájára büszke város ezer éves emlékezete: Mert a kő jelképezi Magyarországi első királyának, Bodrog és Bács vármegye alapítójának, Szent Istvánnak és a királyság földjét Baján elhagyni kényszerülő utolsó magyar királynak, IV. Károlynak a magyar történelem ezer esztendejét átvéelő szellemi jelenlétét.

Kovács Zita

A kétarcú háború

Az érem másik oldalát csak a világháborús események lezajlása után bő negyedszázaddal később ismerem meg. 1970 táján gyakran választottuk kirándulási célnézőt Észéket. Visszatérőn több ízben felkelestük zombori barátságait is. Ez idő tájt az épülő Duna-híd két szelvénye még csak nyitódzkodott a meder közepén lévő találkozási pont felé. A kisközségi és bezárni utak végét kompjárat fűzte össze. A terjedelmes, gépkocsikat is szállító lomha jármű balkáni tanyasággal közeledett, ezétt időnként közel órányi várakozásra ítélte a túlpartra igyekvő autósokat. A kényszerű dangubálás módot adott arra, hogy elbeszéljünk a rév spektakulárumán szemlélődő korosabb falubeliekkel.

Tudnunk kell, hogy Kisközség az országhatártól délre, mintegy húsz kilométerre, hepehupsán lankákon épült. A dombvidék legmagasabb pontja 243 méter, így a földhát kb. száz méternyi szintkülönbséget veszve ereszkedik le a Dunához. Ez nyilvánvalóvá teszi, hogy a szőlős ültetvényekkel borított földmasszívum uralkodik a tengerszínre, jól belátható bal part felett. A „hogy”-nek tisztelt lankák oldalát bőven tüzeltek meg a borkultúra kellekai, a lösztalajba fűt pincék bejáratai.

1944 novemberében a frontvonal a Dunánál húzóódott. A jobb partot megszálló német egységek – melyeket csak néhány leppard létszámú magyar csapat támogatót – csupán fityólszerű védelem kialakít-

tására voltak elegendők. Ez természetes következménye volt a Führer megalomnias hadvezéri ambícióinak. Hetven éve Bismarck, a vaskancellár, a német birodalmat a kontinens vezető hatalmának rangjára kívánta emelni. Am az előrelátó katonai stratégiák mindig óvták a politikai vezetőkét attól, hogy a császárságot kétféletes háborút felidőző konfliktusba keverjék. Elkortájt ugyanis a hagyományos és harcias ellentét, Franciaország revans szándékán túl a Reich hátát fenyegette a világhatalmi ambíciókat dédelgető Oroszország is. Most pedig az esztelenül nagyraltó Hitler nem kettő, hanem négyfrontos háborúban forgácsolta szét a Wehrmacht erejét (Balkán, Itália, Franciaország és a kele-

ti front). A harc folytatásának reménytelenségét szemlélte, hogy a háromszázharzados Európá-szerre szétszórt német hadosztályllyal szemben – melyeknek csak egy része küzdött keleten – csupán maga a Szovjetunió ötszázötven hadosztályt vonultatott fel. Úgy látszott tehát, hogy az oroszok ott kelnek át a Duna déli szakaszán, ahol kedvük tartja.

Az svéd hadtörténeti leírásokon – amint saját katonai műveleteiről van szó – nehéz eligazodni. Tökéletesen érthetetlen a déli hadseregcsoport parancsnokának az a döntése, melyel átkelési pontként a kisköszegi partszakaszt jelölte ki. Akár északra vagy délre könnyen kiválaszthatott volna alkalmasabb terepet az invázió kierőszakolására. Így azonban valószínűleg prédaként találta fel a folyamokon átvicckelni kívánó csapatokat a szőlős hegyeket és a falut természetesen erődtümenyként kihasználó németeknek.

Az idősebb, katonaviselt kisköszegiek a német védőköt kb. zászlóaljnyi erejűnek becsülték. A vegyes fegyvernemi összetételű csapatot tüzérséggel és aknavető osztagokkal egészítették ki. A ostromlítottakat megérdemelték egy SS-kötelékkel is, melybe a véletlen játéka folytán néhány helybeli németajki legény is tartozott. A tökéletes helyismerettel bíró harcok nagy mértékben segítettek a tagolt, hatékony elhárító rendszer kialakításában. A védelem gerincét a pincókbe telepített tüzérség kis őstök alkották. Ezeket a támpontokat úgy választották meg, hogy bejáratuk ne nézzen a Duna felé, tehát lapos rőppályájú fegyverekkel ne lehessen kilőni őket. A Bezdán irányából érkező szovjet csapatok mind létszám, mind tüzerő tekintetében nyomasztó fölényben voltak. Az átkelési kísérletet tartós és alapos tüzérségi előkészítés előzte meg. A bal parttól záporozó tüzés elől a németek a pince-folyosók mélyére húzódtak be. A hét-nyolc méteres földréteg biztos oltalmat nyújtott még a közepes kaliberű lövedékek találati ellen is. Galiból az okozott, ha történetesen a prészábes előt csapat be egy meredeken lebuló akna. A gránátzápor tombolása csak a lövészuhatkban megkapuló őrszemléncot veszélyeztetette. Mivel kis célpontot nyújtottak, döntő többségük sérteudeni léte túl a tüzérségi előkészítés. Mikor az ágyúk elhallgattak, leadták a vészjelet, hiszen ekkor indultak meg a támadó vízi járművek a túlsó parttól. A katonák előrohantak bűvőhelyükéről, tüzelőállásba viték géppuskáikat, felállították az aknavetőket és állásukba tolták a lövegeket.

A sikeres folyamátkelést a fúrge rohamcsónakok villámgyors támadásának kell bevezetni. Ezek szállítják az ellenség frontjába bekelődő elit gyalogságot és a lángzóórákkal, robbanótöltetekkel, akadályeltávolító berendezésekkel felszerelt rohamtámaszokat. Ezeknek az előreléto egységeknek kell hídfőt foglalniok és építoztatniok az ellenséges tüzérszkeket. A szovjet táborokok akár képzettellenegük miatt, akár nyomasztó fölényüköt elbizakodva, mellőzték a német hadvezérek által eredményesen alkalmazott harcászati eljárát. Lassú bázisokon, nébékzes pontonokon indultak meg, ideális célpontot nyújtva a védőknek. A német gépfegyverek kaszáni kezelték. A közvetlen irányzástú ágyúk elszillesztették a pontonokat, a löselemeket előre bemérő aknavetők gránátjai lemészárolták a partra tóduló orosz gyalogságot. Az átkelési kísérlet véres kudarcba fulladt anélkül, hogy a támadók a védőknek lényeges veszteségeket okoztak volna.

Úgy tűnik, az inváziót vezető orosz táborok nem ismerték fel, hogy az átkelési pont dilettáns kiválasztásával milyen helyzet előnyböz juttatta ellenfelet. Ezelen haditervéhez makacsul ragaszkodott, ezért csapatának tragédiája több napon át ismétlődött meg. Körülbelül hó hényai idő telet el a sikertelen kísérletekkel, míg a kifárasztott tartalékaikat kimerítő védőket sikerült kivetni állásaikból. A visszaemlékezők az eredményes átkelés dátumát november 20-án teszik. Az adatot valószínűsíti, hogy Mohácsot a déli irányból érkező szovjet csapatok november 21-én szállták meg. A mészárszékre terelt, meghajszolt orosz csapatok morálját jellemzi, hogy a Kisköszegnél kierőszakolt győzelmet, „kis Sztálingrát” ként elemeztek.

A hadieseményekre közel három évteud múlva visszaemlékező kisköszegi magyarok affile botcsinálta frontrporterek voltak. Mikor a háború házak küszöbére ért, a lakosság jó része elmenekült ugyan, néhányan azonban visszamaradtak vagyoniokéjuk őrszékére. A gránátrobbanások elől pincékbe menekültek, de a kíváncsiság, az óvatos lesekkedés azonban a nagy csata szemtanúiavta őket.

Ugyanebben az időben Bácska északi részén mi az érem másik oldalát ismertük meg. Garán a Vörös Hadsereg elővédje október 20-án vonult át. A csapatot, gyülevezést, tarka-barka öltözöt banda ugyan valami félreértés folytán jelötte az ötvözezősíkre siető, lelkes bunyevác útkaparót, más arcpécsét nem követett el. Később némi átvesztett gyalogságból és közepes harcokcsúkból álló oszlop is átvonult a fa-

lut. Ezt követően hosszú napokon át a hadműveletek vákuumba kerültek. November második harmadában déli irányból ágyúk dörmészték, majd időnként összehelyő morajlású hallottak. A szájró szájra terjedő hírekből tudtuk meg, hogy a szovjet csapatok Bezdán magasságában átkelési hadműveletet indítottak. Valószínű, hogy a vérmalomba hajszolt ágyútoiték pótlására előtellenek bizonyultak a már képtelt utánpótlási vonalak. November közepén ugyanis Bácsborsód irányából tömegesen érkeztek a muszák, és megszállták a falut. A vasútállomáshoz vezető utca bal oldali szálisában egy légvédelmi túzerterületet használtak el. A leképsolt ágyúkat a csak gyéren leplező, lombhullató epertük alá tolták. Egy löveget negyedik szomszékunk, Mészáros Vendil bécsi szárskerületében állítottak fel. A túlértésen égre meredő karstú ágyúcs az azonban a lakosságban korántsem a védettséget, hanem a fenyegetésérzetet keltezte. Az aggodalom fölélegesen bizonyult. A kimerült német Luftwaffe erejéből már nem futotta egy mellékhadszíntéren végrehajtandó támadásra.

A felszabadított vendéglátásnak jótételemnyelből mi is részesültünk. Széles szobákba, valamint a hallszót, zárt verandára egy őrsmeret védőkésége alatt hat túzerát szállítottak be. A bútorokat összerolták és komfortigényüket a szomszéd gazda, Franci bécsi kaszálóbó kieszárgatot szalmalyalshókkal elégették ki. A zizegő nyoszolyák a padló negyedét borították el. Konyhaszálatunkat meg egy kertt szaltal a hall szabadon maradt részén tolták össze. Az így elrendezett nagy asztalon étkeztek, továbbá kártyáztak és dominóztak napközben. Apám előrelátó módon még október végén levágotott Schmidt hentessele egy disznót. Az őrvendezés, amellyel a szovjet veteránok fogadták a frissen filtozt kolbász és a bécsiái húspárga egyfű termékek, jelezte, hogy ezek a szerencsétlenek ilyen lukulshúsz bőségen aligha részesedtek a szocializmus építgetésének éveiben. Az ebédet eredeti módon oldották meg. Természetesen működött a tábori konyha, így délen fedeles fizekekban meghozták a kincstári menázsit. Ezt azonnali hasznostolták: saját kezrelleg öntötték ki sertéseink vallytába. Valódi ebédjük – a disznóhúson kívül – nagyanyám konyhájában sütött szárnysokból készült. Becsületükre szóljon, hogy az alapanyagot nem a mi baromfiudvarunkból szármányolták. A hadisarcot valamelyik környékből sváb gazda tenyészteyer vetették ki. A konyhákész fel dolgozott jóvátérelt reggelente, összecso-

országban másfél millió ember halt éhen a katasztrófális fertőzés következtében. A varjókórban vagy anyaszomsz névű gomba a rozsnövénnyel természetesen élőközebe került az abból álló lisztkészítményekbe, s mérgezte meg az emberek kisebb-nagyobb csoportjait az elmúlt századokban. A holland szilvásvetű névű gomba az utóbbi ötven évben pusztítja a szilvafajokat, amelynek terjesztje a pusztuló szilvák körében élő bogárfaj. A földent Angliában található szilvaférfók napjainkban is zajló pusztítása tekintélyes károkat okoz. A peronoszpóra, lisztharmat és rozsragombafajok számkúra kedvező időjárási feltételek mellett a búza, a szőlő, a kukorica, a dohány növényeinek élőközebe okoznak olykor jelentős termés kieséseket. A fertőzések megfékezésére komoly anyagi ráfordításokat és szakmai hozzáértést követel. Jelen gazdasági évben a fokozott védekezés ellenére a szőlőkultúrákban 30-40%-os természetesökkenéssel számolhatunk hazánkban.

A magassztróma növények közül a *gyomnövények* elleni küzdelem jelenti a kiadások fontos részét a gazdák számára. A szelektív gyomirtó szerrelkel a legtöbb gyom visszacsoroghat. Az igen agresszív gyomnövények közül kiemelkedik kettő, amelyekkel nehezen küszködik a gyakorlat. Úgy 50 évvel ezelőtt még szinte unikkannak tűnt a selyemkóró hazánkban, s napjainkban már a homokos akácórdűkben és útszéleken, az ártéri erdők nyiladékaiban, a törlésoldalakon tömegesen elterjedt. A tarackszertlen talajban kúszó szára és a széjjel terjedő, selymes fonalakkal díszített magvai segítségével igen gyorsan, nagyobb távolságokra is eljutva szaporodik. Jó mézész növény lévén, a méhészek talán inkább örülnek szaporaságának, míg a mező- és erdőgazdálkodók művelőinek csak fokozzák a gondokat.

Az allergiás megbetegedések sorában elhíresült parlagfű magját 25 évvel ezelőtt még komoly utájrásról, sőtőlabbí tájóról beszerezve tudtán biztosítani egy németországi kollégának, aki köthény kísérletkibőz kért hazánkól mintát s növényből. Napjainkban már szinte minden alföldi településen fellelhető szántóföldön, útszéleken, parlagokon. A bőségesen képződő magvak évekig megőrzik csírmeképességüket, így kiirtásuk szinte reménytelen: nem sok jóval vizsgálhatjuk tehát s növény pollenjeinek érzékeny honfűtársainkat.

Az *állat károsítók* közül a vándorsászkák okozhatják a leglátványosabb és gyors pusztításokat: világotús nélkül tarolnak le minden növényi lomboszatot. Különbösen Afrikában és az Arab-félszigeten veszedel-

mes inváziójuk: 100-300 km²-es „sáskafélők” is előfordulnak. Hazánkban az utóbbi évtizedekben már nem, de pár száz évvel ezelőtt voltak kisebb pusztításaik. Nemzetközileg koordinált figyelőszolgálat működik, így komolyabb kártételük vegyszeres kezeléssel jól megelőzhető. Hazánkban a seregélyek szoktak néha megjeleni egy-egy gazdát s meggy-, cseresznye-, illetve szőlőszőlőterületeken.

A közel 200 éve felfedezett burgonyabogár Észak-Amerikában élt a Sziklás-hegységben, ahol a burgonya rokonnövényeiből táplálkozott. A nyugatra terjeszkedő telepések burgonyaféléjére is hamarosan rákaptak. Először Colorado államban öölntették szét s csitos bogarak (innen a „kolorádóbogár” keresztnevet is), s felfedezéstük után 100 évvel már Európába is behurcolták őket. Hazánkban mintegy 60 éve désmáják burgonyaföldjeinket vegyszeres védekezés nélkül azóta nem biztonságos a burgonyatermesztés.

Az 1880-as években a filoxéra nevű tulajdó gyökértetű pusztította el a hazai szőlőállományunk zömét.

Az amerikai fehér szőlőlepké szaporaság következtében éventeként 200 ezer hernyótódot produkál, és a leaszarmazottak 200 fa lomboszatát fogyasztják el. Hazánkban a mintegy 70 éve megjelenő kártévő először az eper- és szilvafűk lombjait fogyasztották, de hamarosan száznál is több növényen megtalálták a fogyasztási nyomokat. Az országos eperfajtás tehát csupán e fajták drasztikus megfogyatkozásáért érdemnyezte, míg a lepkék tovább szaporodtak.

A Kelet-Ázsiából behurcolt vándorpatkány igen szapora s félelmetes fogyasztó: évtől 160 km környébe elegendő gabonaféléket vagy hasonló mennyiségben egyéb mást képes elfogyasztani egyedenként. Becsések szerint a világon 4-5 patkány jut egy emberre, tehát a kenyérgérés bőven megoldható lenne a rágcsálók likvidálásával. A legaggasztóbb helyzet Indiában van, ahol vallási hiedelmek (hit a lélekvándorlásban) miatt a patkányok irtása sem támogatott, amelynek eredménye: évente a 4 milliárd indiai patkány a nemzeti össztermék 25%-ának megfelelő kárt okoz az országnak. Ezenfelül a fertőző betegségek terjesztésében is jeleskednek. Magyarországon állítólag elviselhető az állomány, bár a szaporodó személtelpek bizonyára kedvezően befolyásolhatják elszaporodásukat.

Kozmikus eredetű katasztrófák: A 3 fényévnyi terjedelmű Naprendszerünket a Nap gravitációs vonzása tartja össze. Na-

punk mint egyetlen csillag, a rendszer tömegének zömét alkotja (750-szerese az összes többinek). A bolygók, a kisbolygók, meteorok, üstökösök és kozmikus por a Nap forgásában mozognak. A nagybolygók mellékhatolói (holdjai) az anyabolygó tömegvonzásában mozognak, miközben együtt a Nap körül is keringenek. A pályák, mozgások sokfélék: sem a forgások, sem a keringések nem egyformák és nem is abszolút állandók. É 4-5 milliárd éve keletkező részrendszer – látványosan a Földünk is – minőségileg is nagy változásokon ment át (pl. oxigénmentes, majd oxigénes légkör, élettelen, majd élő anyaggal rendelkezővé váló bolygó lett). Az egyes új típusmennyek – fúgyatkozások, üstökösök megjelenése, meteoritullások stb. – napjainkban is megmozgatják az emberi fantáziát: rendkívüli események bekövetkezésének okának, előidézőjének tartják legtöbbször. A „világ vége” megjölése is rendszeresen felbukkan egy-egy új csillagászati esemény kapcsán. A meteorok hullása folyamatosan zajlik: a napi 100 milliónál több lezuholt meteor évtől szezezer tonnával jelent, s a nagyobbak el is érik a felszínre, ahol kisebb-nagyobb kráterek: arizonai, (1,2 km átmérőjű), Quebec-tartományban (3 km-nél nagyobb), Kazahsztánban a Zamszsin-kráter (10 km), a Deep Bay (13 km átmérőjű). Az őriszűlök gyöké kihalását egy kisbolygó becsapódásának tulajdonítják egyes kutatók. A kisbolygók főként a Mars és Jupiter közötti tartományban keringenek, amelyek közül a legnagyobbak alig haladják meg Holdunk méretét. Kisebb méretűek földközeli szolgulását már észlelték megfigyelők 600-800 ezer km-nyire bolygónk-tól. Egyébeként egy 2-3 km-es átmérőjű aszteroida tengerbe csapódásakor (kb. 50 ezer km/óra sebességgel!) több száz méteres szökőárter gerjesztene a tengervízben, amely páratlan pusztítást okozna a tengerpartok alacsonyabban fekvő térszínén.

Egy abszolút tudományos jóindulást tehetünk a „világvéget” illetően: a csillagfejlődés közepe táján járó Napunk 5-6 milliárd év múlva befejezi szabadtéri atomreaktori működését (elfogy az átalakulódn nyersanyaga), s a Naprendszer széthullását, a föld megsemmisülését eredményezi. E biztos végzet persze annyira távoli, hogy az emberiség ez szinte cseppet sem izgatja napjainkban. Következésként a föld megsemmisülését eredményezi. E biztos végzet persze annyira távoli, hogy az emberiség ez szinte cseppet sem izgatja napjainkban. Következésként a föld megsemmisülését eredményezi. E biztos végzet persze annyira távoli, hogy az emberiség ez szinte cseppet sem izgatja napjainkban. Következésként a föld megsemmisülését eredményezi.

A béka és a kígyó

Akkortájt tizedes voltam, és jártam az erdőfő Veránka szigetén, melynek a Nagy-Duna és az Óreg-Duna mosta a partjait. Távasz volt, megéltük már a szovjet megszállás reánk mért hullámain, a viszonylagos nyugalom visszatért a szigetre, és eme gombászni küldött édesapám. Találtam is taplógombát a tölgyek derekán, csiperkét a tisztáson, szilfagombát a szilfaköves tővében. S ahogy mennék az egyik kőrüstől a másikig, csecsemőfaisán üti meg a filemet. Becserkészem a hang forrását, és kistaba helyett egy sűrű békára leszek figyelmes, melyet tátozt szájában tart egy gyerekkar hosszúságú csikós, zöld kígyó.

Kétféle kígyó létezésére tanított meg édesapám: a viperára, melynek harapása halálos is lehet, és a síklőóra, mely emberre veszélytelen. Nem úgy a békáira! A kígyó szájában sűrű, fetrengő zöld leveleibéka volt, nem varangy, olyan béka, mely a léposban születik, ebélnak, aztán még a nyárfa ágaira is felmászik.

Én, mint békepárti gyerek, elővettem zsebkezesemet és egy gyűrűre vesszőt nyestem le vele, azzal fejbe kólintottam hátulról a kígyót, mire leejtette a békát s az hálásan tovaugrappogott. A kígyó is cseszűszant, de más irányban.

Elmúlt három év, és a bajai III. Béla Gimnázium tanulója lettem. A hásvéti szilnetben természetrajz pap-tanárunk egy dunántúli malomházhoz vitt el bennünket, mármint a Mókusz ós tagjait, ahol elnyestem a segédőrsvezetői kitüntetését. Vilmos atya a hazai házhoz irányított mindnyájunkat, a ház és a malom, mint két szánék iker, összeforrott, a házban aludtunk, annak tágas csarnokában, ahol idényben a molnár, az atya édesapja, átvette az őrlendő búzát. A folytatás már a vizet daráló, emelkedő, csöppentő, kíllyós-lapátos-merítés malomkerék volt, melyet hajtott a patak megállás nélkül, ha kellett, ha nem.

Megaludtunk, megreggeliztünk – Most pedig túlélési tüzérra indulunk – mondta

Vilmos atya. – Az enniválót tarisznyáidokban hozzatok vissza, édesanyán megfűzz mindent ebédre.

Nos, hát volt, aki hozott csigákat – éti csigát vagy nem, nem tudtuk –, zöld leveleibékat, volt, aki szedett vadcsóskát és papsajtot, és én – horinále dictu – egy gyerekkar hosszúságú kígyóra leitem. Nosza, fejbe is kólintottam, hogy ki ne mászon a tarisznyámból.

Aztán jött a délidő, az ebéd, a vadnövényekből, csúszómászókból főzött gulyás, melyből egy falat sem ment le a torkomra. Meglátta ezt Boriska, Vilmos atya velem egykorú kishúga, félrehúzott és titkon egy karéj májpestétomos kenyérral traktált. Delután együtt mentünk az erdőbe. Kézen fogva.

– Ha megnövék, elővök érte! – mondtam. – Hozzám jössz majd feleségül?

– Hozzát megyek – felelte, és csókot nyomott az orrom hegyére.

Kabdebő Tamás

Adomák Bácska múltjából

A piacok, ha beszélni tudnának, számos érdekes történetről mesélhének. Közéjük tartozik a mostani, zombori eset. A sztori kapcsán ez a szólásmondás jut eszünkbe: A végén csattan az ostor.

„A hecsapott cigány

Megsántult egy szép lóva a sokaczkak.

– Hogy adjon tul most már rajta? – egy kis fejörzés után végre gondol egy nagyot és megszent – és a patkó alá egy rozsdás szegyet dugva bevezeti az ... i piacra.

Szép lóvén a ló, jött rá a vevő mindjárt.

– Hogy az a ló? kérdi a cigány kupecz.

– Há nem lénné é sántát, hát kóstál 500 firt, hát sánta most lété, hát kóstál 300 firt.

Alapos vizsgálat következett, hol a cigány, de ezt el nem árulva 50 firt kevesbettel, örömmel költötte meg az alkut –

Midőn aztán a passzus is rendben volt, a cigány tüntetőleg távolította el a szegyet, de nagyot bámult, mikor a sokacz a legnagyobb pflégmával felvéve azt, – oda szól:

– Jó lesz ez, – van még egyet sánta otthon is. –

(Bácska Karcos. A „Zombor és Vidéke” vasárnapj melléklete. Zombor, 1895. január 6. II. évfolyam I. szám, 4. oldal)

Bálint Attila – dr. Nebojszki László

Előfizetési felhívás

Lapunk a 2011. évre előfizethető a jelenlegi előfizetők számára mellékeltén megküldött, illetve a címünkhöz (6500 Baja, Oltványi Imre u. 14., telefon: 79/325-599) igényelhető „Kézpénzfizetési megbízás” felhasználásával.

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára (250 Ft) és helyi előfizetési díja nem változik A vidéki és külföldi előfizetési díj minimális emelését a postaköltség növekedése teszi szükségessé.

Előfizetési díjak:

Helyben (házhoz szállítva) 3000 Ft

Vidékre (postaköltséggel) 5000 Ft

Külföldre (postaköltséggel) 9000 Ft

Üdvözljük hűséges régi előfizetőinket és szeretettel köszöntjük az újakat.

Bajai Honpolgár Alapítvány

Védendő védtenek: a vidra

A vidékünk vizeiben és szegfilyekben élő vidra (*Lutra lutra*) azon állatok közé tartozik, amelyek megítélésében az elmúlt évszázadokban jelentős változások történtek. A 19. század felfogása szerint „A halasvizek tulajdonosainak s a haltenyésztőknek egyik legveszedelmesebb ellensége, mivel vízi szírnysak kivételével, majdnem kizárólag halat és rákkal él.” (László Kálmán: *Hasonos és hátrékonny állatainkról, I. rész: Emlelők, madarak, állatok* 1874. 16-17. oldal). Ennek megfelelően – és értékes gerezdjük okán – lesről, puskával vadászták és csapóvással irították. Ez a megközelítés a 20. században sem változott, például Fischer Frigyes 1931-ben megjelent *A magyar halászat* című könyve a vidrát továbbra is a legveszedelmesebb halpusztító emlősenek tartotta. A mértéktelen gyérítésnek, az élőhely-megváltozó élőhelyeknek, az állanódsult zavaró hatásoknak és a modern halászati szerszámoknak köszönhetően hamarosan egyes helyekről eltűnt, másutt állományai jelentősen megfogyatkoztak. A század utolsó negyedére szikésze vált a kipusztulás közeliébe került vidra védelem alá helyezése: Rakonczay Zoltán 1990-ben megjelent *Vörös könyve* már fokozottan védett fajként tárgyalja, amelynek természetvédelmi eszméi értéke az akkori 50 ezer forintól napjainkra 250 000 lett. A megélt intézkedéseknek és nem utolsósorban a Gera Pál vezette Alapítvány a Vidrákért szervezet szemléletformálásának köszönhetően a létszámban megerősödött állomány mára hazánkat – Európa országaival összehasonlítva – vidra-nagyhatalommá tette. De a természetes élőhelyek romló viszonyai miatt a védelem fenntartása továbbra is indokolt.

A menyétfélék (*Mustelidae*) családjába tartozó vidra jelenléte itt, Észak-Bácskában a Dunán és mellékágrendszerében, a táj halastavain, horgászvizeiben és csatornáiban, illetve azok környezetében észlelhető. A vizek egyik legrejtettebb életmódú ragadozója gyorsan és kitartóan úszik. Ha kell, akár 7-8 percig is képes a víz alatt maradni (közben fill- és ornyléseit lezárja). Látása, hallása és szaglása kifőrt; éjszakai, szürkületi életmódja szintén hozzájárul ahhoz, hogy nagyon ritkán lehet látni. Veszély esetén azonnal a vízbe menekül. Kizárólag háborítatlan, csendes környéken figyelhető meg nappal is. Termítésumához ragaszkodik, azt csak a zsákmányállatok hiánya esetén hagyja el. Magányosan élő állat, csupán párzási időszakban keresi a hím és a nőstény egymás közelségét. Hicórtáji gyakran hallani jellegzetes flútyét. Párzási ideje évszak-

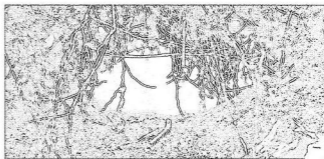
A fokozottan védett vidra (Fotó: dr. Lanszki József)

hoz többnyire nem köthető, talán leggyakoribb fibruár-március utján, az ellés ebben az esetben április-május. A 61-63 napos vemhességi időt követően 2-4 kölyök születik. Az utódok szeme nagyjából 1 hónap után nyílik ki, 1,5 hónapos koruktól kezdnek úszni, a születéstől számított 2 hónapig szopnak, 9-10 hónaposan önállódnak, ivaréretté 2-3 évesen válnak.

Teste hengeres, karcsú és rendkívül mozgékony. Bundája tömött, felül sötétfarna (kővébarna), alul világosabb, álla és torka fehér. Farka a tövi részen vastos, hengeres és a vége felé elkeskenyödő. Feje széles és lapos, fülkagylói kicsinyek (a szőrzetből alig látszanak ki), pofáján hosszú bajuszok találhatók. Lábai rövidek és vasokosak, az ujjai közötti feszülő úszóhártya jól jelzi alkalmazkodását a vízi életmódhoz. Talpnyomai a part mentén könnyen észrevehetőek az iszapos aljzaton, télen a friss hóban, egyes esetekben látható a fark lenyomata is.

Megfigyelhető, hogy rendszeresen használt vándori (szőrtelenen használt útvonalai) és kiszálló helyeihez vannak. A kifejlett példány testhossza 60-95 centiméter, farkhossza 35-50 centiméter, testtömege 7-16 kilogramm. Az állat bundája a szírnirigyek váladéka és a szőrök között megtapadó levegőbuborékok miatt fényesen csillogó, amely a szőrzetet vízhatlaná teszi.

Partoldalra épített üregének bejáratát általában a víz alól alakítja ki. Máskor a víz alomosa nagy és öreg fák gyökérzetében ver tanyát, de jól érzi magát üreges fűözben is. Egy-egy példány revírjének nagysága a terapoatóságtól, a zsákmánybőségétől stb. függően változó lehet. Polyónál egyes kutatók szerint 2-5 kilométeres szakasztól 15-20 kilométeresig terjedhet. Táplálékait elsősorban halak, alkalmaslag másarak, rákok, békák és apró emlősök jelentik. A kisebb halakat a vízben fogyasztja el, a nagyobbakat kiviszi a partra.

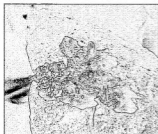

Magas partfalba, gyökerek között kialakított kotorték (Fotó: Mórocs Attila)

Jellegzetes lábrnyoma az iszapban
(Fotó: Mórocz Attila)

A már említett rejtőzködő életmód miatt a vidra előfordulásra sokszor csak jelekből következtethetünk, ezért érdemes róluk röviden szólni. Lábrnyomainak megtalálása leginkább a homokos-iszapos partszakaszokon lehetséges. Kis gyakorlattal könnyen elkülöníthetők a környezetünkben élő többi szőke jöhető emlőstől. Nehézebben és ritkábban észrevehető a területi állatokra jellemző vidraparás. Valószínűleg területének határfőve az a kis kupac, amelyet a part anyagából kapar össze és vizeletével, esetleg ürülékével jelöl: ez a szomszéd vagy az önálló területet kereső vidrák számára fontos információ. Különböző káposztok környékén figyelhetők meg hempergésének nyomai. A magtartás oka vélhetően az, hogy testszagát ilyen módon aknaja környezetét megkülönböztethető más fajoktól. Megtalálhatók benne a táplálék számára nem emészthető maradványai (az elfogyasztott állatok csontjai, halpikkelyek, csiga- és kagylóhéj darabok stb.) és foltya oltos, zsíros. Elhelyezése is árulkodik a környezet valamely kiemelkedő pontjára, nádkapucra, kőre vagy vízbe bedőlő fára hullajtja. A vidra táplálékmaradványai az ürülékhez hasonlóan tuskón, kővön vagy a part magasabb részén találhatók. Elhullott vidrát

A vidra jellegzetes ürüléke emészthetetlen kagyló, csiga, pikkely és halcsont darabokkal (Fotó: dr. Nebojszki László)

leginkább város helyen találni: az állat bejárta a halak után, de onnan már nem tud kijönni és megfullad (tragédiája műszálas versádnál sokkal gyakoribban fordul elő). A vidrakotörökókat inkább tapasztalt szem vezi észre. Zömük bejárata víz alatti, más részük a vízparti fák gyökerei között található. Kialakításukhoz hozzátartozik a partfal tetőjén készített levegőt nyílás.

A vidra európai elterjedése mellett előfordul Ázsia nagy részén és Észak-Afrikában is. A tengerpartoktól a mocsarakig minden vizes élőhelyen megtalálható. Az Európai Unióban korábban több országból kipusztult. Az elmúlt években azonban sikeres visszatelepítési programot hajtottak végre, például Svájcban, Svédországban, Angliában, Spanyolországban és Hollandiában. Hazánkban a vizes élőhelyek mentén általánosan elterjedt, legnagyobb állományai a Dél-Dunántúli halastavai, továbbá halban gazdag folyószakaszai és holtágai mentén élnek. A Baján és környékén élő populáció stabilnak mondható. Országunk magasabb hegyvidéki részén, valamint az összefüggő mezőgazdasági és füves pusztai területeken ritkábban találkozhatunk vele.

Az Európában ma már összességében jelenléte szinte vidra előfordulása szemérvető migrációt jelez, és am hívja fel a figyelmet, hogy a kis kiterjedésű vizes élőhelyek között az állatok vándorolnak. Ez különösen tapasztalható a környékünkön a Kigyós-főcsatorna völgyében. Nyári, kiszívás időszakokban, amikor a Kigyós helyenként kiszárad, a vidrák a környék stabilabb víztestjeibe (a Kigyós mentén létesített horgásztavakba) vándorolnak, ahol biztos táplálékhoz jutnak. A vízszabályozás előtt a Kigyós mentén számos bama létezett, és akkor a vidraállomány jobban szétszórt a térségben és nem koncentráldott néhány helyen. A megőrzendő egyedsűrűség egyáltalán konfliktust jelezt a horgásztavak kezével, tulajdonosaival.

Kutatók megfigyelései és vizsgálatai [Lanszki, J., Mórocz, A. & Conroy, J. W. H.: *Diet of Eurasian otters (Lutra lutra) in natural habitats of the Gemenc Area (Danube-Drava National Park Hungary) in early spring period*. Natura Somogyensis 17, 303-314, Kaposvár 2010] szerint e ragadozó döntő mértékben apró, 100 grammal kisebb halakkal táplálkozik, és csak kismértékben fogyaszt ennél nagyobb tömegűeket. Utóbbiak közül főleg a fül és egy külön balat kedvelti, az ennél nagyobbak ritkán szerepelnek étlapján. Faj szerint vizsgálva leginkább a keszegfélék, a kárász és a tőpércs: ezek aránya sem túl kívánatosak halastavakban. A vizek partjain megfigyelhető

A vidra gyakran eszik áldozatul a kösült forgalomnak (Fotó: Mórocz Attila)

halmaradványokra hivatkozva a tavak kezelei gyakran a vidra méretetelen kártételéről beszélnek, pedig belátható, hogy minél nagyobb és egészségesebb egy hal, annál nehezebb zsákmánnyá ejteni. Előrelátótló tesz tanúbizonyságot az a halgazda, aki a gazdaságilag fontos fajok mellé olyanokat is telepít, amelyeket szívesen fogyaszt a vidra, ám nem táplálék-konkurrenciái a fő halaknak. Az is szemérvetően méréselkiné a gazdálkodóknak okozott károkat, ha a halastavak észlelhalászai állományával egyvezett „eltérő tavakban” gyűjtőteők össze az „értéktelein” halakat ezek táplálékbanisul szolgálatának a vidrák számára. Azokat a telelketek, amelyekben jelenlétük nem kívánatos, kőbekeverve és egyéb vadriasztási megoldásokkal kell védeni.

Dr. Nebojszki László – Mórocz Attila

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, Bálint Tibor, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Meyer János,
dr. Nebojszki László, Schmidt Antal

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oliványi Imre u. 14.
Telefon: 79/325-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Filéja
Számlaszám: 11722033 20030119

Nyomdai munkák:
Arévit Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

KÉZIRATOT, PÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.